

Gids voor de beheersing van klimaat- en milieurisico's

DeNederlandscheBank

EUROSYSTEEM

Inhoud

Inleiding

Wettelijk kader en toepasbaarheid

- Wettelijk kader
- Toepassing in het toezicht

Klimaat- en milieurisico's

Aandachtspunten voor de beheersing van klimaat- en milieurisico's

- Aandachtsgebied 1: Bedrijfsmodel en strategie
- Aandachtsgebied 2: Governance
- Aandachtsgebied 3: Risicobeheer
- Aandachtsgebied 4: Informatievoorziening

Inleiding

Klimaatverandering en milieuaantasting kunnen leiden tot risico's voor Nederlandse financiële instellingen. DNB verwacht dat financiële instellingen inzicht hebben in alle materiële risico's en deze adequaat beheersen. Dat geldt ook voor klimaat- en milieurisico's. In deze Gids geeft DNB handvatten voor de beheersing van deze risico's.

Klimaatverandering en milieuaantasting kunnen leiden tot risico's voor Nederlandse financiële instellingen¹. Deze risico's kunnen het gevolg zijn van de fysieke schade van klimaatverandering en de aantasting van het milieu of ontstaan doordat financiële instellingen zich moeten aanpassen aan strenger klimaat- en milieubeleid, nieuwe technologie en/of veranderend markt- en consumentensentiment².

DNB verwacht dat financiële instellingen inzicht hebben in alle materiële risico's, waaronder klimaat- en milieurisico's, en deze risico's beheersen. Instellingen zijn verplicht te beschikken over een beheerste en integere bedrijfsvoering³. Uit DNB-onderzoek⁴ blijkt dat financiële instellingen zich bewust zijn van klimaat- en milieurisico's, maar deze nog beperkt meenemen in hun kernprocessen. Ook heeft DNB hierin aangekondigd in 2022 haar verwachtingen ten aanzien van de beheersing

van duurzaamheidsrisico's nader te concretiseren en ter consultatie voor te leggen aan de financiële sector. Hiermee komt DNB tegemoet aan de behoefte van de sector.

In deze Gids geeft DNB handvatten voor de beheersing van klimaat- en milieurisico's. Hierbij bouwt DNB voort op eerdere beleidsuitingen voor de beheersing van deze risico's, die de afgelopen jaren zijn gepubliceerd voor specifieke sectoren en onderdelen van het beheerraamwerk⁵. DNB volgt daarmee de aanbeveling op van het Network for Greening the Financial System (NGFS) om "supervisory expectations" op te stellen⁶. Financiële instellingen kunnen deze handvatten proportioneel en risico-gebaseerd toepassen. De Gids moet worden gezien in samenhang met de geldende wet- en regelgeving.

De Gids heeft betrekking op het prudentiële toezicht en zal periodiek worden geactualiseerd. De handvatten zijn bedoeld voor verzekeraars, pensioenfondsen, premiepensioeninstellingen, beleggingsondernemingen en –instellingen (bobi's) en elektronischgeld- en betaalinstellingen. Voor bobi's zijn alleen de sectorspecifieke tabbladen van toepassing, waarin de in 2021 gepubliceerde Good Practice is geïntegreerd⁷. De handvatten in deze Gids sluiten waar mogelijk aan bij de

¹ De term 'financiële instellingen' wordt in dit document in generieke zin gehanteerd en omvat zowel financiële ondernemingen die vallen onder de Wet op het financieel toezicht, als pensioenfondsen die vallen onder de Pensioenwet.

² Zie onder meer An energy transition risk stress test for the financial system of the Netherlands (2018), Op waarde geschat (2019), Biodiversiteit: een kruisbestuiving? (2020) en Op weg naar een duurzame balans (2021).

³ Conform artikel 3:17 van de Wet op financieel toezicht (Wft) en artikel 143 van de Pensioenwet.

⁴ In de studie 'Op weg naar een duurzame balans' is onderzocht in hoeverre banken, pensioenfondsen en verzekeraars duurzaamheidsrisico's integreren in hun kernprocessen: strategie, governance, risicobeheer en informatievoorziening.

⁵ Zo zijn good practices en Q&A's gepubliceerd voor verzekeraars voor het opnemen van klimaatrisico's in de ORSA (2019) en voor beleggingsondernemingen en -instellingen ten aanzien van de beheersing van klimaat- en milieurisico's (2021). Ook zijn in 2022 good practices voor de pensioensector geconsulteerd.

⁶ Zie de NGFS (2020).

⁷ De Autoriteit Financiële Markten (AFM) ziet, als toezichhouder op de beheerste bedrijfsvoering van bobi's, erop toe dat bobi's een beleid voeren dat is gericht op het beheersen van risico's die de behandeling van cliënten en deelnemers kan schaden. Hieronder valt het beheersen van klimaat- en milieurisico's.

"supervisory expectations" van de Europese Centrale Bank, die van toepassing zijn op de bancaire sector⁸. In het licht van ontwikkelingen in wet- en regelgeving en nieuwe inzichten in een goede beheersing van klimaat- en milieurisico's zullen periodiek aanvullende toelichtingen en praktijkvoorbeelden aan deze Gids worden toegevoegd. Zo werkt DNB momenteel ook aan een good practice voor instellingen in het betalings- en effectenverkeer voor de beheersing van klimaatrisico's.

Leeswijzer

De Gids bestaat uit een cross-sectoraal deel en sectorspecifieke toelichtingen en good practices. In het volgende tabblad wordt het wet- en regelgevend kader geschetst voor de beheersing van klimaat- en milieurisico's en de toepassing ervan in het toezicht. Daarna volgt een nadere uitleg van klimaat- en milieurisico's. In de Gids worden aandachtspunten beschreven voor een integrale beheersing van klimaat- en milieurisico's. Deze zien toe op de gebieden bedrijfsmodel en strategie, governance, risicobeheer en informatievoorziening. In de sectorspecifieke tabbladen (te bereiken via de sectorknoppen aan het einde van elk hoofdstuk) worden voor de betreffende sector good practices geboden: praktijkvoorbeelden die in de ogen van DNB een goed voorbeeld zijn van een integrale beheersing van klimaat- en milieurisico's. Deze dienen ter inspiratie *hoe* instellingen invulling kunnen geven aan de cross-sectorale aandachtspunten.

Good Practice bobi's

Wettelijk kader en toepasbaarheid

Wettelijk kader

Op grond van artikel 3:17 van de Wet op financieel toezicht (Wft) en artikel 143 van de Pensioenwet zijn Nederlandse financiële ondernemingen respectievelijk pensioenfondsen verplicht te beschikken over een beheerste en integere bedrijfsvoering. Daarnaast is voor verschillende sectoren specifieke nadere regelgeving van kracht ten aanzien van de beheersing van prudentiële risico's. Deze is te vinden in de sectorspecifieke tabbladen.

Instellingen worden daarmee geacht materiële risico's te beheersen. Aangezien klimaat- en milieurisico's een bron van (niet) financiële risico's kunnen zijn, dienen onder toezicht staande instellingen materiële klimaat- en milieurisico's te beheersen.

Op Europees niveau komt steeds meer wet- en regelgeving op het gebied van duurzaamheid⁹. Zo heeft de Europese Commissie het actieplan voor de financiering van duurzame groei opgesteld om duurzaamheid een vast onderdeel te maken van het risicobeheer en transparantie en langetermijndenken te stimuleren. Onderdeel van dit pakket zijn onder meer de EU taxonomie, een classificatiesysteem voor duurzame economische activiteiten; de Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR) met informatieverstrekkingseisen omtrent duurzaamheid voor financiële marktpartijen; en de Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD) met rapportage-eisen voor beursgenoteerde en grote ondernemingen ESG-aspecten¹⁰.

Ook verankeren de Europese toezichtautoriteiten (ESA's) duurzaamheid steeds verder in hun wet- en regelgeving¹¹.

Toepassing in het toezicht

Deze Gids geeft handvatten aan de sector voor het verankeren van klimaat- en milieurisico's in de kernprocessen. De handvatten bevatten aandachtspunten voor een integrale beheersing van klimaat- en milieurisico's in de gebieden bedrijfsmodel en strategie, governance, risicobeheer en informatievoorziening. Deze aandachtspunten zijn verder geconcretiseerd in sectorspecifieke good practices: praktijkvoorbeelden die naar het oordeel van DNB goed invulling geven aan de verplichtingen uit wet- en regelgeving¹². Dit kunnen (geanonimiseerde) praktijkvoorbeelden zijn die we bij instellingen hebben geobserveerd of gestileerde voorbeelden.

Instellingen kunnen deze voorbeelden gebruiken en op proportionele wijze toepassen in het licht van de aard, omvang en complexiteit van de instelling. De good practices in deze gids zijn niet bindend, maar zullen worden gebruikt in de toezichtdialoog tussen DNB en de instelling over de beheersing van klimaat- en milieurisico's.

⁹ De Gids focust op klimaat- en milieurisico's als subcategorie van duurzaamheidsrisico's. Op termijn wordt deze scope mogelijk uitgebreid.

¹⁰ De Autoriteit Financiële Markten (AFM) is verantwoordelijk voor het toezicht op naleving van de verplichtingen uit de SFDR en CSRD.

¹¹ In de sectorspecifieke tabs van deze gids is meer informatie te vinden over de relevante wet- en regelgeving van deze ESA's voor de sector.

¹² Good practices zijn indicatief van aard en instellingen zijn vrij om een andere toepassing te kiezen, zo lang men anderszins voldoet aan de wet- en regelgeving. Voor een nadere toelichting op de status van de beleidsuitingen van DNB zie de Leeswijzer beleidsuitingen DNB op Open Boek Toezicht.

Box 1: proportionele aanpak bij de beheersing van klimaat- en milieurisico's

DNB houdt op proportionele en risico-gebaseerde wijze toezicht op een beheerste en integere bedrijfsvoering, gegeven de wet- en regelgeving. Dat betekent dat DNB rekening houdt met de aard, omvang en complexiteit van de instelling, net als de materialiteit van de risico's voor de instelling. Dat geldt ook voor de beheersing van klimaat- en milieurisico's. Of klimaat- en milieurisico's materieel zijn voor een instelling hangt af van de kenmerken van het bedrijfsmodel, de operationele omgeving en het risicoprofiel van de instelling. DNB verwacht minimaal dat een instelling analyseert in hoeverre klimaat- en milieurisico's materieel zijn voor de instelling (zie box 2 met aandachtspunten voor de materialiteitsanalyse). Dit betekent dat een instelling deze risico's in kaart brengt en de materialiteit ervan beoordeelt. De materiële risico's dient de instelling vervolgens te beheersen.

Een instelling past bij de beheersing van klimaat- en milieurisico's een proportionele en risico-gebaseerde aanpak toe die is afgestemd op de omvang van de instelling en de materialiteit van de blootstelling aan klimaat- en milieurisico's. Voor een kleine instelling met een geringe materiële blootstelling kan bijvoorbeeld een kwalitatieve en minder granulaire aanpak volstaan, waar grotere instellingen of instellingen met materiële blootstellingen een verfijndere aanpak hanteren. Daarbij erkent DNB dat klimaat- en milieurisico's bijzondere karakteristieken kennen en dat een ingroeipad nodig kan zijn om de beheersing over tijd op het gewenste volwassenheidsniveau te brengen.

Wettelijk kader sectoren

Pensioenfondsen

Verzekeraar

Klimaat- en milieurisico's

Deze Gids gaat over klimaat- en milieurisico's. Dit zijn de financiële en niet-financiële risico's¹³ die kunnen ontstaan door de blootstelling van financiële instellingen aan de gevolgen van klimaatverandering en milieuaantasting. Klimaatverandering kan onder meer leiden tot extreme droogte, overstromingen en stormen. Bij milieuaantasting valt te denken aan vervuiling van water of lucht, verwoestijning, ontbossing en verlies aan biodiversiteit en ecosysteemdiensten¹⁴.

Klimaat- en milieurisico's kunnen gedreven worden door **fysieke** en **transitierisicofactoren**:

- Fysieke risicofactoren hangen samen met de fysieke gevolgen van klimaatverandering en milieuaantasting. Deze kunnen zowel acuut als chronisch zijn. Acute fysieke risicofactoren zijn het gevolg van extreme klimaat- en milieugebeurtenissen, zoals droogte, overstromingen, of milieurampen met bodem-, lucht- of watervervuiling tot gevolg. Chronische fysieke risicofactoren zijn het gevolg van langdurige klimaat- en milieugebeurtenissen, die bijvoorbeeld leiden tot zeespiegelstijging en biodiversiteitsverlies.
- Transitie risicofactoren zijn gerelateerd aan de overgang naar een koolstofarmere en milieuvriendelijkere economie, bijvoorbeeld veranderingen in het klimaat- en milieubeleid, technologie of consumenten- en marktsentiment.

Fysieke en transitierisicofactoren hangen met elkaar samen. Hoe langer beleidsactie en daarmee de transitie naar koolstofarmere en milieuvriendelijkere economie uitblijft, hoe groter de (verwachte) fysieke gevolgen. Hierdoor zijn mogelijk meer

ingrijpende beleidsmaatregelen nodig. Tegelijkertijd vormen ingrijpende beleidsmaatregelen een transitierisicofactor.

Fysieke en transitie risicofactoren kunnen via zogenoemde transmissiekanalen leiden tot (niet-)financiële risico's voor financiële instellingen, zoals markt- en reputatierisico (zie figuur 1). Deze factoren kunnen namelijk veranderingen in de economie veroorzaken die op hun beurt doorwerken in het financiële systeem.

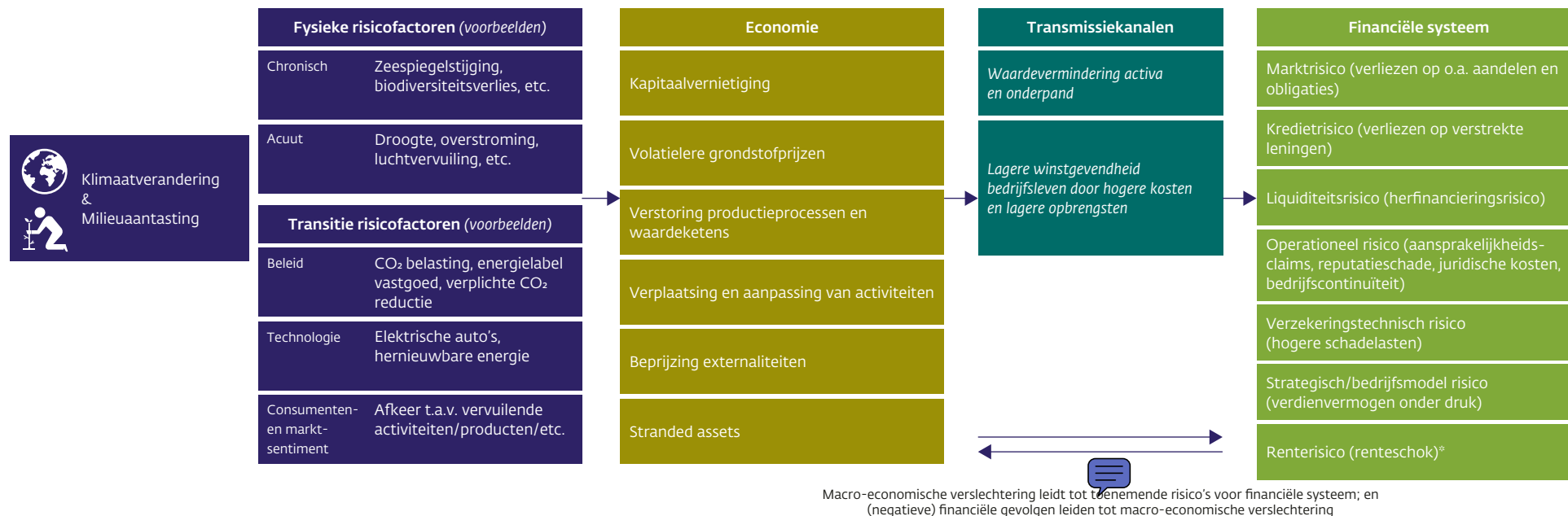
Door klimaatverandering zullen bijvoorbeeld vaker extreme weersomstandigheden plaatsvinden, waardoor kapitaalvernietiging kan optreden en de onvoorziene schadelast voor schadeverzekeraars, en hun verzekeringstechnisch risico, kan toenemen. Ook kunnen hierdoor de panden, datacenters en diensten van financiële instellingen worden beschadigd, wat productieprocessen kan verstoren en de bedrijfscontinuïteit in gevaar kan brengen. Tevens kan door nieuw klimaatbeleid, technische ontwikkelingen en/of verandering in de voorkeuren van consumenten de marktwaarde van bepaalde beleggingen mogelijk dalen (*stranded assets*). Voor financiële instellingen kan dit een verhoogd marktrisico inhouden.

Klimaatverandering en milieuaantasting hebben niet alleen invloed op financiële instellingen, financiële instellingen hebben zelf met hun activiteiten ook impact op het klimaat en milieu. Deze impact gaat ook gepaard met risico's. Zo kunnen financiële instellingen die beleggen in bedrijven met een grote negatieve milieu impact verhoogde reputatie- en juridische risico's lopen. Ook bij financieringen en

¹³ Onder financiële risico's vallen markt-, liquiditeits-, krediet- en, verzekeringstechnisch- en renterisico. Niet-financiële risico's zijn onder meer bedrijfsmodel/strategische risico, governance- en operationeel risico. Reputatierisico en juridisch risico worden beschouwd als onderdeel van het operationele risico.

¹⁴ Ecosystemen zijn complexe, dynamische systemen van planten, dieren en micro-organismen en de niet-levende omgeving die met elkaar interacteren als een functionele eenheid. Zie onder meer de DNB studie [Biodiversiteit en de financiële sector: een kruisbestuiving?](#)

Figuur 1. Klimaat- en milieurisico's als bron van prudentiële risico's

* Renterisico is vooral een tweede-orde effect en resulteert uit macro-economische verslechtering.

beleggingen met een (intentie tot) positieve impact op klimaat of milieu liggen reputatierisico's op de loer als er sprake is van bijvoorbeeld groenwassen of als gewekte verwachtingen niet worden waargemaakt. Instellingen kunnen hierdoor geconfronteerd worden met claims die tot hogere operationele risico's leiden.

De mate waarin klimaat- en milieurisicofactoren doorwerken op of interacteren met de instelling kan per sector verschillen en is ook afhankelijk van het bedrijfsmodel van de instelling. De sectorspecifieke tabbladen bevatten een tabel met voorbeelden hoe deze risicofactoren doorwerken in de bestaande (niet-)financiële risico's.

Naast deze directe impact kunnen financiële instellingen te maken krijgen met indirecte of tweede-orde effecten. De (negatieve) gevolgen voor het financiële systeem kunnen op hun beurt de macro-economische omstandigheden verslechteren. De feedback pijlen tussen de economie en het financiële systeem in figuur 1 illustreren deze tweede-orde effecten.

Kenmerken van klimaat- en milieurisico's

Klimaat- en milieurisico's hebben specifieke kenmerken die van belang zijn bij de integrale beheersing van deze risico's. Klimaat- en milieurisico's hebben een systemisch karakter met een non-lineaire impact. Historische data zijn daarom dikwijls beperkt van waarde om de risico's in te schatten. Daarnaast worden ze gekenmerkt door de enorme reikwijdte en omvang van de gevolgen, onzekere timing, variërend van de korte tot (zeer) lange termijn, en afhankelijkheid van (beleids)actie op korte termijn. Tot slot zijn klimaat- en milieurisico's relatief nieuw in het financiële domein en volgen nieuwe ontwikkelingen en inzichten elkaar snel op.

Doorwerking risico's sectoren

Pensioenfonds

Verzekeraar

Elektronischgeld- of
betaalinstelling

Aandachtspunten voor de beheersing van klimaat- en milieurisico's

Met deze Gids wijst DNB op een viertal aandachtsgebieden die relevant kunnen zijn voor het bereiken van een integrale beheersing van klimaat- en milieurisico's door financiële instellingen. De aandachtsgebieden zien toe op (1) bedrijfsmodel en de strategie, (2) governance, (3) risicobeheer en (4) informatievoorziening. In elk aandachtsgebied zijn aandachtspunten

genoemd die cross-sectoraal toepasbaar zijn op de beheersing van klimaat- en milieurisico's. Ook worden good practices geboden aan instellingen, als voorbeeld van een goede toepassing van een aandachtspunt. Deze zijn te vinden in de sectorspecifieke tabbladen. Bij toepassing is het van belang om oog te houden voor proportionaliteit en materialiteit van de risico's voor de instelling.

Box 2: Materialiteitsanalyse

Financiële instellingen dienen materiële risico's adequaat te beheersen. Dat geldt eveneens voor materiële klimaat- en milieurisico's. Of klimaat- en milieurisico's materieel zijn voor de instelling kan worden vastgesteld aan de hand van een materialiteitsanalyse.

Bij het uitvoeren van een dergelijke materialiteitsanalyse kan de instelling rekening houden met de volgende aandachtspunten:

1. Onderscheid tussen fysieke en transitierisicofactoren

Voorbeelden van fysieke risicofactoren zijn droogte, overstromingen, biodiversiteitsverlies en waterstress. Transitierisicofactoren zijn onder meer beleid, technologie en marktsentiment (zie H3).

2. Doorwerking op de verschillende prudentiële risicogebieden

Het gaat hierbij om te identificeren hoe bovenstaande fysieke en transitierisicofactoren impact kunnen hebben op de risicodomeinen die de instelling gebruikt zoals krediet-, markt-, liquiditeit-, operationeel/reputatie-, bedrijfsmodel en strategisch risico (zie hoofdstuk 3 voor toelichting op de doorwerking van klimaat- en milieurisico's op prudentiële risicocategorieën).

3. Verschillende tijdshorizon

Hierbij kan een onderscheid worden gemaakt naar de korte (0-5 jaar), middellange (5-10 jaar) en lange (>10jaar) termijn.

4. Kwalitatieve en kwantitatieve analysemethoden

Voorbeelden van kwantitatieve methoden zijn blootstellings- en/of concentratieanalyse, scenarioanalyse, gevoeligheidsanalyse, 'portfolio alignment assessment' en ratings of klimaatscores van externe dataproviders. Kwalitatieve methodes zijn bijvoorbeeld een 'heat map' en kwalitatieve scenarioanalyse.

5. Materialiteitsbeoordeling

Door informatie over kans en impact voor verschillende tijdshorizonnen te combineren kan de materialiteit beoordeeld worden. Deze beoordeling is instellingspecifiek, en hangt af van specifieke kenmerken van het bedrijfsmodel, de operationele omgeving en het risicoprofiel van de desbetreffende instelling. Het is van belang dat instellingen de uitkomsten van deze analyse vastleggen. Daarmee kan de instelling een toelichting geven als klimaat- en milieurisico's niet materieel blijken te zijn.

Aandachtsgebied 1: Bedrijfsmodel en strategie

De mogelijke impact van klimaat- en milieurisico's op de bedrijfsomgeving en het bedrijfsmodel in kaart brengen

Instellingen dienen rekening te houden met alle materiële risico's waaraan het bedrijfsmodel kan blootstaan. Deze risico's kunnen onder meer voortkomen uit ontwikkelingen in de bedrijfsomgeving. Klimaatverandering en milieuaantasting kunnen deze omgeving beïnvloeden en risico's vormen die het bedrijfsmodel raken. Zo kan een verhoogd overstromingsrisico het vestigingsklimaat van een regio minder aantrekkelijk maken. Een instelling die afhankelijk is van inkomsten uit deze regio krijgt op termijn mogelijk te maken met een lager verdienvermogen. Tegelijkertijd kunnen klimaatverandering en milieuaantasting kansen bieden die het verdienvermogen van de instelling kunnen bestendigen.

Een granulair en langetermijnperspectief hanteren bij de inventarisatie van risico's (en kansen)

Een goede manier om de risico's (of kansen) voor het bedrijfsmodel in beeld te brengen is deze te inventariseren op het niveau van sectoren, geografische gebieden en diensten waarin de instelling actief is of actief wil worden. Daarbij kan de instelling aangeven op welke termijn deze risico's zich waarschijnlijk materialiseren. Sommige klimaat- en milieurisico's kunnen zich voordoen binnen de reguliere planningscyclus, zoals reputatie-effecten of extreme weersomstandigheden. Andere risico's, zoals technologische doorbraken, kunnen op langere termijn spelen en het bedrijfsmodel beïnvloeden.

Klimaat- en milieurisico's betrekken in de formulering en uitvoering van de strategie

Materiële klimaat- en milieurisico's kunnen de doeltreffendheid van de bestaande en toekomstige strategie raken. Om dit te onderzoeken, kan de instelling gebruik maken van vooruitblikkende instrumenten, zoals stresstesten en scenarioanalyses. Materiële risico's die uit de analyses voortvloeien worden meegenomen in het formuleren of actualiseren van de strategie.

Prestatie-indicatoren vaststellen

Voor het uitvoeren en monitoren van de strategische doelen omtrent klimaat- en milieurisico's kan een instelling prestatie- en risico-indicatoren vaststellen. De indicatoren stellen de instelling in staat om in de uitvoering van haar strategie bij te sturen en acties te ondernemen. Afhankelijk van de activiteiten en materialiteit, kunnen specifieke indicatoren worden opgesteld voor de relevante onderdelen van de instelling en portefeuilles. Denk bijvoorbeeld aan indicatoren als de CO₂-voetafdruk van de organisatie of het aandeel duurzame activa in het strategische beleggingsbeleid.

Good practices sectoren

Pensioenfondsen

Verzekeraar

Aandachtsgebied 2: Governance

Beleidsbepalers¹⁵

Klimaat- en milieurisico's verankeren in de governance en beleidskaders

Het is van belang dat de beleidsbepalers, als top van de instelling, klimaat- en milieurisico's verankeren in de governance, strategie, risicobereidheid en het risicobeheerkader. Aangezien deze risico's de instelling op meerdere manieren kunnen raken is een integrale verankering belangrijk. Op deze manier zorgen zij ervoor dat deze risico's voldoende aandacht krijgen binnen de organisatie en dat hier adequaat op kan worden ingespeeld. Ook bevorderen zij hiermee een cultuur van waarden, normen en gedrag die bijdraagt aan een bewuste afweging van klimaat- en milieurisico's. Beleidsbepalers treden ook in dialoog met relevante stakeholders zodat hun belangen en opvattingen in de afwegingen worden meegenomen.

Verantwoordelijkheden voor klimaat- en milieurisico's beleggen binnen de eigen beleidsbepalende gremia

Door taken en verantwoordelijkheden voor klimaat- en milieurisico's in de eigen beleidsbepalende gremia te beleggen wordt het belang van dit thema benadrukt en kan commitment vanuit 'de top' voor klimaat- en milieurisico's worden getoond. Voor een adequate inbedding van klimaat- en milieurisico's kan gezien worden welke structuur, werkwijze en/of onderlinge taakverdeling binnen de eigen gremia passend is. Hierbij zijn verschillende opties mogelijk, waaronder het instellen van een specifieke bestuurs- of rvc-commissie voor klimaat- en milieurisico's.

Voldoende geschiktheid borgen ten aanzien van klimaat- en milieurisico's

Het is belangrijk dat beleidsbepalers voldoende kennis, ervaring en vaardigheden hebben op het gebied van klimaat- en milieurisico's om de blootstelling van de

instelling aan deze risico's te kunnen beoordelen, en hier evenwichtige besluiten over te kunnen nemen. Bij het beoordelen van de geschiktheid van beleidsbepalers en andere functionarissen waarvoor DNB een geschiktheidstoets uitvoert, besteedt DNB hier ook expliciet aandacht aan (zie box 3)¹⁶. Vanwege het relatief nieuwe karakter, de complexiteit en veelzijdigheid van deze risico's is de opbouw van geschiktheid in het bijzonder van belang. Omdat ontwikkelingen op dit terrein snel gaan, zoals rondom nieuwe wetgeving, is daarbij aan te raden om hier structurele aandacht aan te besteden.

Box 3: Klimaat- en milieurisico's onderdeel van personentoetsingen

In personentoetsingen bij banken, verzekeraars en pensioenfondsen wordt bij het beoordelen van de geschiktheid rekening gehouden met klimaat- en milieurisico's. Zo verwacht DNB onder meer dat de kandidaat bestuurder, commissaris, toezichthouder of andere (mede)beleidsbepaler kennis heeft van deze risico's, de relevante wet- en regelgeving en weet hoe deze risico's de instelling kunnen raken. Ook wordt gekeken of hij/zij in voldoende mate competenties bezit om deze risico's goed te beoordelen en mee te kunnen nemen in de besluitvorming, zoals helikopterzicht, omgevings sensitiviteit en strategische sturing. Deze verwachting passen we proportioneel toe waarbij we rekening houden met de specifieke functie, de aard, omvang, complexiteit en het risicoprofiel van de instelling en de samenstelling en het functioneren van het collectief. Zie: [Klimatrisico's onderdeel van personentoetsingen \(dnb.nl\)](https://www.dnb.nl/nl/over-dnb/onderzoek-en-toezicht/onderzoek-en-toezicht-op-bank-activiteit/box-3-klimaat-en-milieurisico's-onderdeel-van-personentoetsingen)

¹⁵ Hiermee bedoelen we het hoogste uitvoerend orgaan (het bestuur, de raad van bestuur of directie) en het toezichthoudend orgaan (de raad van commissarissen of de raad van toezicht) van de instelling, voor zover van toepassing.

¹⁶ Klimaat- en milieurisico's worden alleen meegenomen bij personentoetsingen bij banken, verzekeraars en pensioenfondsen; niet bij bobi's en elektronischgeld- en betaalinstanties.

Organisatie

Verantwoordelijkheden en middelen voor klimaat- en milieurisicobeheer toewijzen binnen organisatiestructuur

Door taken en verantwoordelijkheden expliciet toe te kennen en evenwichtig te verdelen over functies, kunnen goed geïnformeerde besluiten worden genomen over klimaat- en milieurisico's. De aard van deze risico's vraagt dat instellingen in de besluitvorming rekening houden met grote onzekerheden over timing en impact van klimaatverandering en milieuaantasting. Hierdoor is het extra belangrijk dat het geluid van de relevante functies betrokken bij de beheersing van klimaat- en milieurisico's wordt meegenomen. Voor het adequaat functioneren van de functies is het van belang dat zij over voldoende financiële en personele middelen beschikken, inclusief de vereiste kennis en vaardigheden. Aangezien ontwikkelingen op dit gebied snel gaan is het goed als op regelmatige basis wordt geëvalueerd of de middelen, deskundigheid en vaardigheden voor de beheersing van klimaat- en milieurisico's adequaat zijn.

Beloningsbeleid en beloningspraktijken in lijn brengen met de strategie en beheersing van klimaat- en milieurisico's

Door het beloningsbeleid en de beloningspraktijken aan te sluiten op de strategie, (langetermijn)doelen en risicobereidheid van de instelling, wordt gedrag gestimuleerd dat kan bijdragen aan het realiseren van klimaat- en milieu-doelstellingen van de instelling. Denk bijvoorbeeld aan de naleving van de eigen klimaat- of voetafdrukdoelen die de instelling is aangegaan. Realisatie van dergelijke doelen vraagt in de regel om een in- of uitgroei-pad van meerdere jaren.

Good practices sectoren

Pensioenfondsen

Verzekeraar

Aandachtsgebied 3: Risicobeheer

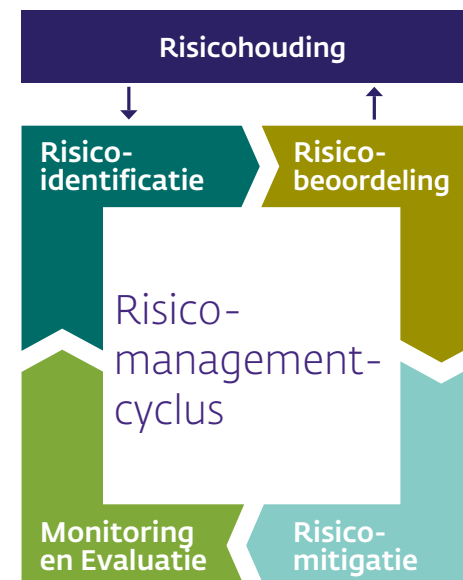
Klimaat- en milieurisico's expliciet meenemen in het bestaande risicobereidheidskader

Het risicobereidheidskader vormt het startpunt van de inrichting van de risicobeheercyclus. Door in dit kader alle (materiële) risico's waaraan de instelling (nu en in de toekomst) blootstaat mee te nemen, kan een instelling aangegeven welke klimaat- en milieurisico's zij accepteert om haar strategische doelen te realiseren en welke niet. Als input voor de integratie van klimaat- en milieurisico's in dit kader kan de instelling nagaan welke risicocategorieën in welke mate worden geraakt door klimaat- en milieurisico's. Voor risico's die de instelling materieel achtig, formuleert de instelling een gerichte risicobereidheid en treft gerichte maatregelen. Bijvoorbeeld een risicotolerantie op marktrisico dat wordt veroorzaakt door waardevermindering van activa vanwege strenger klimaatbeleid. Vooral vanwege het nieuwe en dynamische karakter van klimaat- en milieurisico's en de regelgeving daaromtrent, is het goed dit kader regelmatig te evalueren.

Klimaat- en milieurisico's integreren in de bestaande beheercyclus

Door klimaat- en milieurisico's op te nemen in de bestaande beheercyclus (zie figuur 2) wordt structurele aandacht voor deze risico's geborgd. In deze cyclus, identificeert, beoordeelt, mitigeert, monitort en evalueert de instelling de blootstelling aan de relevante risico's in het licht van de vastgestelde risicobereidheid. De instelling kan de beheersing conform deze stappen in de beheercyclus schriftelijk aantonen in beleid, managementinformatie en risicorapporten. De identificatie en beoordeling bouwt voort op de wettelijk verplichte risicobeoordelingen van financiële instellingen¹⁷.

Figuur 2: risicomanagementcyclus

Een integraal beeld vormen van de klimaat- en milieurisico's in de identificatiefase

Het is goed als de instelling in de identificatiefase een integraal beeld vormt van de klimaat- en milieurisico's die van invloed zijn op het eerdergenoemde bedrijfsmodel en de strategie, maar ook hoe deze risico's op korte termijn de huidige balans en organisatie raken. Middels deze identificatie kan de instelling inzicht verwerven in de klimaat- en milieurisico's waaraan zij is blootgesteld. Kijken vanuit verschillende invalshoeken en nadenken over interacties tussen de risico's draagt bij aan het vormen van een integraal beeld.

Scenarioanalyses en stresstesten gebruiken voor de inschatting van de blootstelling aan klimaat- en milieurisico's

Scenarioanalyses en stresstesten kunnen nuttige instrumenten zijn gegeven de onzekerheden en complexiteiten die samenhangen met klimaat- en milieurisico's op zowel de korte als lange termijn. Voor de kortere reguliere planningstermijn kunnen deze instrumenten worden ingezet om de impact van deze risico's op het (vereiste) kapitaal in kaart te brengen. Ook kunnen 'business impact' analyses en 'continuity' testen worden gebruikt om de weerbaarheid van kritieke operationele processen te testen als gevolg van klimaat- en milieurisico's. Langere termijn scenarioanalyses zijn vooral nuttig om de bestendigheid van het bedrijfsmodel te toetsen. Denk aan scenario's van temperatuurstijgingen van 1,5-2 versus 3 of meer graden Celsius, of een scenario waarin de transitie naar een duurzame economie niet ordelijk verloopt. Dit kunnen ook analyses van kwalitatieve aard zijn die input kunnen geven aan strategische planning en besluitvorming. Zie ook Box 4.

Passende risicotoleranties en indicatoren vaststellen voor het meten en beoordelen van klimaat- en milieurisico's

Het kan hier gegeven de bereidheid bijvoorbeeld gaan om toleranties op blootstellingen aan sectoren of geografische gebieden die in hoge mate gevoelig zijn voor klimaat- en milieurisico's en daarmee een bron zijn van bijvoorbeeld markt- of tegenpartijrisico's. Voor bewaking van de risicobereidheid is het belangrijk dat toleranties helder zijn gedefinieerd en waar mogelijk meetbaar zijn aan de hand van indicatoren. Om een compleet beeld van het risico te vormen, kan het nodig zijn meerdere indicatoren voor één risico te definiëren. Dit kunnen bijvoorbeeld indicatoren zijn die ontleend zijn aan bepaalde concentratierisico's op beleggingen en leningen of indicatoren die de potentiële impact weergeven van fysieke risico's op uitbestedingen. Waar kwantitatieve data ontbreken, kan gebruikgemaakt worden van kwalitatieve indicatoren op basis van expert judgement. Per risicoindicator kan met kans- en impact analyses worden beoordeeld of het geïdentificeerde risiconiveau binnen de risicotolerantie en daarmee de risicobereidheid valt.

Box 4: checklist opstellen en uitvoeren van scenarioanalyses:

Fase	Actie	Toelichting
1	Bepaal doel	Inzicht in risico's op lange termijn voor bedrijfsmodel, of op korte termijn financiële risico's. Input voor risicomanagement of voor strategische beleidsdiscussies.
2	Kies scenario's	Soort (hangt af van doel): kwalitatief of kwantitatief, trend, exploratief of stress. Aantal : 2 of meer, in elk geval 2 graden temperatuur-stijgings-scenario.
3	Assumpties, grootte en parameters	Assumpties : eigen of aansluiten bij erkende derde partijen (NGFS, KNMI, e.a.). Grootte : keuze voor emissies, temperatuurstijging. Parameters : type transitie (ordelijke en tijdige, wanordelijke of geen transitie). Neem prudente aannames bij een stress-scenario.
4	Tijdshorizon	Korte en middellange horizon (tot 10 jaar) voor financiële risico's en impact op soliditeit van de instelling in reguliere planningshorizon. Lange horizon (>10 jaar) voor kwalitatieve inschattingen voor impact op bedrijfsomgeving en bedrijfsmodel.
5	Methode en werkwijze	Methode : rekenmodel of verhaallijn achter de scenario's, Werkwijze : betrekken stakeholders, workshops met experts.

Klimaat- en milieurisico's beheersen die buiten de risicotolerantie vallen

Als de potentiële impact van klimaat- en milieurisico's buiten de vastgestelde risicotolerantie valt, is het van belang aan te geven hoe deze risico's op een vastgestelde termijn worden gemitigeerd. Zo kan een instelling de CO₂-voetafdruk verlagen of kiezen voor impact beleggen in bedrijven die investeren in hernieuwbare energie. Het is goed om de effectiviteit van de ingezette mitigatie-instrumenten te evalueren, en dit waar mogelijk meetbaar te maken en te monitoren.

Waar maatregelen naar verwachting niet toereikend zijn om het risicoprofiel in lijn te brengen met de risicobereidheid, worden passende vervolgstappen gedefinieerd.

De blootstelling aan klimaat- en milieurisico's monitoren en periodiek rapporteren

Door klimaat- en milieurisico's te monitoren aan de hand van de vastgestelde risico-indicatoren, kan (de ontwikkeling van) deze risico's in beeld worden gehouden. Voor instellingen die zich hebben gecommitteerd aan bepaalde klimaatdoelen of -allianties, is het van belang dat zij de voortgang van deze toezeggingen monitoren om geloofwaardig te blijven en reputatierisico's te vermijden. De risicorapportage helpt het beleidsbepalende orgaan om weloverwogen besluiten te nemen over de beheersing van materiële klimaat- en milieurisico's.

De beheercyclus voor klimaat- en milieurisico's frequent evalueren

Ontwikkelingen gaan snel op het gebied van klimaat- en milieurisico's. Er is steeds meer kennis en inzicht over de risico's en de modellering ervan, de dekking van de data neemt toe en er komt steeds meer wetgeving. Het is daarom belangrijk dat een instelling frequent de beheercyclus voor klimaat- en milieurisico's evalueert. In deze evaluatie kunnen vragen rijzen als: Is de lijst met geïdentificeerde risico's nog compleet? Is de materialiteitsinschatting van de risico's nog juist? Wordt de impact van de risico's goed gemeten? Zijn de mitigerende maatregelen effectief? Door een beoogd volwassenheidsniveau vast te stellen kan de instelling inventariseren welke stappen in de toekomst nog nodig zijn om de risicobeheercyclus te verbeteren.

Good practices sectoren

Pensioenfondsen

Verzekeraar

Aandachtsgebied 4: Informatievoorziening¹⁸

Adequate data-infrastructuur inrichten voor klimaat- en milieurisico's

Een adequate data-infrastructuur voor klimaat- en milieurisico's helpt de instelling bij het in kaart brengen van deze risico's. Voor een goede inbedding en integrale benadering is het belangrijk om de verzamelde data over klimaat- en milieurisico's te koppelen aan bestaande modellen en processen. Een belangrijk onderdeel van die infrastructuur is het vaststellen van de databehoeft, die mede afhankelijk is van het bedrijfsmodel en de omvang van de instelling. Deze data kan input zijn voor interne rapportages om te sturen op strategische besluiten, maar ook voor externe rapportages zoals het jaarverslag en de prudentiële rapportages. DNB onderkent dat data en methodologieën nog volop in ontwikkeling zijn en soms nog onvolledig zijn. Door op best effort wijze te werk te gaan en de ontwikkelingen bij te houden, kan de data-infrastructuur naar een steeds volwassener niveau worden gebracht.

Aandacht besteden aan nieuwe rapportagestandaarden bij het bepalen van de databehoeft

Er lopen diverse initiatieven om transparantie in de financiële sector op het gebied van duurzaamheid te vergroten. Eén van de belangrijkste rapportagestandaarden voor klimaat- en milieurisico's die nu wordt ontwikkeld vloeit voort uit de Europese *Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD)*; dit zijn de zogenoemde *European sustainability reporting standards (ESRS)*¹⁹. Instellingen die onder de regels vallen moeten in hun externe verslaggeving informatie opnemen over de effecten van ESG-factoren op de onderneming en die van de onderneming op mens en milieu. Het gaat hierbij onder meer om ESG-informatie over de strategie, governance en

bedrijfsmodel, materialiteitsanalyse, risico's en mogelijkheden en prestatie-indicatoren. Ook worden in deze standaarden data-indicatoren genoemd om klimaat- en milieurisico's te meten²⁰. Instellingen doen er goed aan hun databehoeft zo goed mogelijk aan te laten sluiten bij deze Europese rapportagestandaarden en helder te maken waar zij, aanvullende of afwijkende, eigen metrics en methoden hanteren. Dit geldt voor zowel instellingen die onder de rapportageverplichting vallen als instellingen die hier niet onder vallen.

Betekenisvolle informatie verstrekken over materiële klimaat- en milieurisico's

Door informatie over klimaat- en milieurisico's te verstrekken wordt inzicht voor marktdeelnemers vergroot in het risicoprofiel en de weerbaarheid van financiële instellingen. Voor instellingen die zich verbinden aan het realiseren van klimaat- en milieudoelstellingen is goede informatieverschaffing in het bijzonder van belang. Als een instelling zich bijvoorbeeld committeert aan beleidsdoelen om bepaalde activiteiten (niet) te financieren, kan zij voldoende duidelijkheid geven over zaken als de plannen, doelen, gehanteerde drempels en de portefeuilles en/of activiteiten die het betreft en de voortgang. Ook is het van belang dat de instelling inzicht geeft in de gebruikte metrics en methoden. Dergelijke transparantie is belangrijk om reputatieschade te voorkomen.

¹⁸ Informatievoorziening is een gedeeld toezichtsterrein met de Autoriteit Financiële Markten (AFM). De AFM houdt toezicht op de wettelijke eisen op het gebied van informatieverschaffing. DNB focust op de prudentiële rapportages en de prudentiële implicaties van de externe verslaggeving, zoals reputatierisico's als gevolg van onvoldoende of inadequate informatieverschaffing.

¹⁹ De ESRS zijn ontwikkeld door de *European Financial Reporting Advisory Group (EFRAG)*. Ook de *International Sustainability Standards Board (ISSB)* werkt momenteel aan rapportagestandaarden (IFRS Sustainability Disclosure Standards) die moeten gaan dienen als mondiale baseline. Hoewel ze juridisch niet afdwingbaar zijn in de EU, spelen deze standaarden wel een rol bij de afstemming van de Europese rapportagestandaarden.

²⁰ Zie [hier](#) voor de geconsulteerde draftversie van de ESRS; en [hier](#) voor die van de ISSB.

Good practices sectoren

Pensioenfondsen

Verzekeraar

Sectoren

Beleggingsondernemingen en -instellingen

Elektronischgeld- en betaalininstellingen

Pensioenfondsen

Verzekeraars

Good Practice

Integratie van klimaatgerelateerde en milieurisico's in het risicomanagement van beleggingsondernemingen, beheerders van instellingen voor collectieve belegging in effecten en beleggingsinstellingen

DeNederlandscheBank

EUROSYSTEEM

Inhoud

Q&A en *Good Practice* over het integreren van klimaatgerelateerde en milieurisico's in het risicomanagement van beleggingsondernemingen, beheerders van instellingen voor collectieve belegging in effecten en beleggingsinstellingen

Inleiding

Klimaatgerelateerde en milieurisico's kunnen een materiële financiële impact hebben op de soliditeit en de reputatie van Nederlandse beleggingsondernemingen, beheerders van instellingen voor collectieve belegging in effecten (icbe's) en beheerders van beleggingsinstellingen (hierna gezamenlijk bobi's).

DNB verwacht dat bobi's de potentiële impact van klimaatgerelateerde en milieurisico's begrijpen en beheersen, omdat deze risico's een bron kunnen zijn van conventionele financiële risico's voor een bobi. Volgens de bestaande prudentiële regelgeving dienen bobi's in hun strategie, bedrijfsmodel, governance en risicobeheer rekening te houden met alle relevante materiële risico's, en daarmee ook klimaatgerelateerde en milieurisico's. De interpretatie van DNB over de wijze waarop bestaande wet- en regelgeving van toepassing is op het beheersen van klimaatgerelateerde en milieurisico's door bobi's, is uitgewerkt in de bijgesloten Q&A [\[link\]](#).

Op verzoek van DNB hebben 22 bobi's de impact van klimaatgerelateerde risico's meegenomen in hun *Internal Capital Adequacy Assessment Process* (ICAAP) inzending van 2019 en 2020. In de voorliggende *Good Practice* worden enkele van de geobserveerde *good practices* gedeeld met de sector. Deze *Good Practice* beoogt bobi's handvatten te bieden voor de wijze, waarop zij klimaatgerelateerde en milieurisico's kunnen integreren in hun strategie en bedrijfsmodel, governance en risicomanagement.²¹

De *Good Practice* gaat niet uitvoerig in op het transparant rapporteren over en openbaar maken van klimaatgerelateerde en milieurisico's. De Autoriteit Financiële Markten (AFM) houdt toezicht op de naleving van de verplichtingen ingevolge de Europese Verordening informatieverstrijking over duurzaamheid (SFDR) in de financiële dienstensector, die ook van toepassing is op bobi's.²² Tevens ziet de AFM, als toezichthouder op de beheerste bedrijfsvoering van bobi's, erop toe dat bobi's een beleid voeren dat is gericht op het beheersen van risico's die de behandeling van cliënten en deelnemers kan schaden. Hieronder valt het beheersen van duurzaamheidsrisico's door bobi's alsmede het integreren van duurzaamheidsrisico's in het gehanteerde beleggingsbeleid.

Graag benadrukt DNB dat de *Good Practice* betrekking heeft op bobi's. De beheersing van duurzaamheidsrisico's op het niveau van individuele cliëntportefeuilles dan wel over de beleggingsdienstverlening door beleggingsondernemingen aan cliënten is in deze *Good Practice* niet aan de orde.

Hoofdstuk 1 laat zien hoe klimaatgerelateerde en milieurisico's zich kunnen vertalen in conventionele financiële risico's, zoals markt- en operationeel risico. Hoofdstuk 2 gaat in op de van toepassing zijnde wet- en regelgeving. In hoofdstuk 3 komen *good practices* aan bod, waarin op een gedegen wijze klimaatgerelateerde en milieurisico's worden meegenomen in strategie en bedrijfsmodel, governance, risicomanagement en informatieverstrijking.

²¹ Eerder bracht DNB vergelijkbare Q&A's en *Good Practices* uit op het gebied van klimaatgerelateerde risico's voor de verzekeraars [\[link\]](#) en banken [\[link\]](#).

²² Zie ook: AFM (2020) Handvatten voor de financiële sector bij invoering duurzaamheid [\[link\]](#) en *Sustainable Finance Disclosure Regulation* (SFDR) [\[link\]](#).

1 Klimaatgerelateerde en milieurisico's

In deze *Good Practice* wordt gesproken over klimaatgerelateerde en milieurisico's.

- Klimaatgerelateerde risico's houden verband met klimaatverandering. Hierbij valt te denken aan extreme klimaatgebeurtenissen zoals droogte, overstroming en stormen.
- Milieurisico's houden verband met milieuaantasting en het verlies aan ecosysteemdiensten. Hierbij valt te denken aan vervuiling van water of lucht, verwoestijning, ontbossing en verlies aan biodiversiteit.

Klimaatgerelateerde en milieurisico's kunnen worden onderverdeeld in fysieke en transitierisico's.

- Fysieke risico's hangen samen met de fysieke gevolgen van veranderend klimaat en milieuaantasting. Deze risico's kunnen zowel acuut als chronisch zijn. Acute fysieke risico's zijn het gevolg van extreme klimaat- en milieugebeurtenissen. Denk hierbij aan droogte, overstromingen, stormen, hittegolven of milieurampen die bodem-, lucht- of watervervuiling tot gevolg hebben. Chronische fysieke risico's zijn het gevolg van langdurige klimaat- en milieugebeurtenissen, die zorgen voor bijvoorbeeld zeespiegelstijging, veranderingen in neerslag, verwoestijning, biodiversiteitsverlies en verandering in landgebruik.

- Transitierisico's zijn het gevolg van klimaat- en milieubeleid, technologische ontwikkelingen of veranderend consumenten- en markt sentiment om de schade aan klimaat en milieu te beperken of te voorkomen. De overgang naar een klimaatneutrale en milieuvriendelijkere economie gaat gepaard met transitierisico's voor de economie en de financiële sector.

Klimaatgerelateerde en milieurisico's zijn een bron van conventionele financiële risico's voor bobis. Zo kunnen fysieke risico's resulteren in lagere opbrengsten en/of hogere kosten voor een bedrijf waarin is belegd. Indien dit leidt tot een lagere winstgevendheid dan kan dit een daling in de waarde en het rendement van beleggingen tot gevolg hebben. Een (abrupt) transitierisico kan zorgen voor een waardedaling van activa, die een negatieve impact hebben op klimaat en milieu. Voor bobis waarvan de *fee* inkomsten gekoppeld zijn aan de waarde van beheerd vermogen, kan dit leiden tot een daling van deze inkomsten. Tot slot lopen bobis het risico op aansprakelijkheidsclaims of reputatieschade wanneer zij in verband worden gebracht met controversiële beleggingen of *greenwashing*.²³ Figuur 1 geeft voorgaande aan de hand van enkele voorbeelden weer. DNB heeft eerder gepubliceerd over hoe en in welke mate Nederlandse financiële instellingen op macroniveau blootstaan aan klimaatgerelateerde en milieurisico's.²⁴

²³ Pretenderen meer aandacht te hebben voor duurzaamheid dan dat men kan waarmaken.

²⁴ Zie: DNB (2017) *De Nederlandse financiële sector veilig achter de dijken? Een nadere verkenning naar klimaatgerelateerde financiële risico's* [\[link\]](#); DNB (2019) *An energy transition risk stress test for the financial system of the Netherlands* [\[link\]](#); DNB (2019) *Op waarde geschat. Duurzaamheidsrisico's en -doelen in de Nederlandse financiële sector* [\[link\]](#); DNB, PBL (2020) *Biodiversiteit en de financiële sector: een kruisbestuiving? Verkenning van risico's van biodiversiteitsverlies voor de Nederlandse financiële sector* [\[link\]](#)

Figuur 1 Klimaatgerelateerde en milieurisico's als bron van conventionele financiële risico's voor bobi's

Risicokanaal	Sub-type	Marktrisico	Operationeel risico	Andere risico's
Fysiek	 Chronisch	Ernstige klimaat- en milieugebeurtenissen kunnen resulteren in waardeverlies van beleggingen en kunnen de volatiliteit verhogen op bijvoorbeeld grondstoffenmarkt.	Ernstige klimaat- en milieugebeurtenissen kunnen onder meer panden, datacenters en operaties van een bobi beschadigen.	Ernstige klimaat- en milieugebeurtenissen, die tot macro-economische schokken leiden, kunnen liquiditeitsrisico's vergroten.
	 Acuut			
Transitie	 Beleid	Nieuw klimaat- en milieubeleid, nieuwe technologieën en veranderend marktsentiment kunnen resulteren in stranded assets bij CO ₂ -intensieve industrieën die op hun beurt weer leiden tot een abrupte prijsherziening op bijvoorbeeld aandelen- en/of obligatiemarkten.	Nieuw klimaat- en milieubeleid, nieuwe technologieën en veranderend marktsentiment kunnen leiden tot daling van de vraag naar diensten en daarmee ook de inkomsten van een bobi, omdat zij niet kan voldoen aan de gestelde eisen.	Nieuw klimaat- en milieubeleid, nieuwe technologieën en veranderend marktsentiment kunnen de negatieve impact van <i>greenwashing</i> op het bedrijfsmodel vergroten met reputatieschade en claims tot gevolg.
	 Technologie			
	 Consumenten- en marktsentiment			

Klimaatgerelateerde en milieurisico's hebben speciale kenmerken, die bijzondere aandacht vergen van zowel toezichthouders als financiële instellingen. Zo worden deze risico's onder andere gekenmerkt door de enorme reikwijdte en omvang van de gevolgen, de onzekere en langere tijdshorizon en afhankelijkheid van (beleids)actie op korte termijn. Klimaatgerelateerde en milieurisico's kunnen elkaar beïnvloeden waardoor het van belang is om deze in samenhang te bezien.²⁵

Klimaatgerelateerde en milieurisico's worden eveneens internationaal onderkend. Centrale banken en toezichtautoriteiten, die samen het *Network for Greening the Financial System* (NGFS) vormen, toonden in 2018 aan dat klimaatgerelateerde en milieurisico's een bron van conventionele financiële risico's zijn en dat het daarom binnen hun mandaat ligt om ervoor te zorgen dat het financiële systeem bestand is tegen deze risico's.²⁶ Daarnaast heeft de *European Banking Authority* (EBA) een rapport uitgebracht over hoe *Environmental, Social en Governance* (ESG) risico's kunnen worden verankerd in het regelgevings- en toezichtkader voor kredietinstellingen en beleggingsondernemingen.²⁷

²⁵ NGFS (2019) *First comprehensive report. A call for action, Climate change as a source of financial risk* [\[link\]](#)

²⁶ NGFS (2019) *First comprehensive report. A call for action, Climate change as a source of financial risk* [\[link\]](#)

²⁷ EBA (2020) *Report on management and supervision of ESG risks for credit institutions and investment firms* [\[link\]](#). EBA zal dit rapport gebruiken als basis voor de ontwikkeling van EBA-richtlijnen voor het beheer van ESG-risico's door financiële instellingen.

2 Relevante wet- en regelgeving

De huidige regelgeving bepaalt dat materiële risico's adequaat moeten worden beheerd. Omdat klimaatgerelateerde en milieurisico's bron kunnen zijn van conventionele financiële risico's, dienen bobi's materiële klimaatgerelateerde en milieurisico's te beheren. DNB verwacht dat bobi's de potentiële impact van deze risico's begrijpen, meten, beoordelen en beheersen. Met deze *Good Practices* worden handvatten gegeven voor de toepassing van risicobeheersingsverplichtingen door bobi's in relatie tot klimaatgerelateerde en milieurisico's.

Op Europees niveau is het prudentiële raamwerk voor beleggingsondernemingen grotendeels gegeven in de richtlijn prudentieel toezicht beleggingsondernemingen (*Investment Firm Directive/IFD*) en de rechtstreeks werkende verordening prudentiële vereisten voor beleggingsondernemingen (*Investment Firm Regulation/IFR*).²⁸ Voor wat betreft collectief vermogensbeheer heeft de Europese wetgever voorzien in *Alternative Investment Fund Directive (AIFMD)* voor (beheerders van) beleggingsinstellingen en de *ICBE-richtlijn* voor icbe's. Op basis van deze Europese regels moeten bobi's beschikken over een adequaat risicobeheersingsbeleid.²⁹

De verplichting aan bobi's om te beschikken over adequaat risicobeheer is wettelijk geborgd, zoals in de Wet op het financieel toezicht (Wft) en onderliggende regelgeving, en vloeit primair voort uit de Europese wetgeving. De Wft – net als de daarin geïmplementeerde Europese richtlijnen – verplicht bobi's een beleid te voeren dat gericht

is op het identificeren en beheersen van financiële risico's. Dit volgt uit artikel 3:17 Wft en is verder uitgewerkt in het Besluit Prudentiële Regels Wft (Bpr).³⁰ Daarnaast dienen bobi's, op basis van artikel 3:17 van de Wft jo 24a of 24a1 van het Bpr, te beschikken over solide, doeltreffende en allesomvattende strategieën en procedures om continu te zorgen dat de hoogte, samenstelling en verdeling van het toetsingsvermogen en de liquide activa aansluiten op de omvang en de aard van de risico's, waaraan zij kunnen blootstaan en die zij voor anderen kunnen inhouden (d.w.z. *Internal Capital & Liquidity Adequacy Assessment Process (ICLAAP)*)

Op het gebied van duurzaamheid is Europese regelgeving op komst. Zo heeft de Europese Commissie, als onderdeel van het *EU sustainable finance package*, regelgeving aangenomen waarin wordt verduidelijkt dat bobi's rekening moeten houden met duurzaamheidsfactoren als onderdeel van hun verplichtingen ten aanzien van (potentiële) cliënten, en beleggers.³¹ Ook zal senior management van bobi's op basis van nieuwe Europese regelgeving verplicht worden verantwoordelijk voor duurzaamheid toe te bedelen. Naar verwachting zal deze regelgeving vanaf eind 2022 van toepassing worden. Een ander voorbeeld betreft de informatieverstrekkingsvereisten, zoals deze voortvloeien uit artikel 53 van de IFR. Deze zullen voor bepaalde beleggingsondernemingen vanaf eind 2022 gelden.

Verdere uitleg treft u aan in de [Q&A \[link\]](#).

²⁸ Na inwerkingtreding van de implementatiewet, naar verwachting najaar 2021.

²⁹ Voor beleggingsondernemingen is deze verplichting voornamelijk gegeven in de IFD (artikelen 24 t/m 29, IFD). Voor beleggingsinstellingen volgt deze verplichting uit de AIFMD (artikel 15, AIFMD) en uit de direct werkende AIFM Uitvoeringsverordening (EU) Nr. 231/2013 (artikelen 38 t/m 56). Voor icbe's zijn deze verplichtingen gegeven in de ICBE-Richtlijn (artikel 51) en de ICBE-Uitvoeringsrichtlijn 2010/43 (artikelen 38 t/m 43).

³⁰ Voor een beleggingsonderneming en beheerder van een icbe is deze verplichting voornamelijk uitgewerkt in de artikelen 23, 23a en 23j van het Bpr. Voor wat betreft een beheerder van een beleggingsinstelling volgt uit artikel 26.1 van het Bpr dat hij verplicht is om met betrekking tot de beleggingsinstellingen, die hij beheert, een beleid te voeren gericht op het beheersen van risico's die de soliditeit van die instellingen kunnen aantasten.

³¹ Zie: Commission Delegated Regulation amending Delegated Regulation (EU) 2017/565 as regards the integration of sustainability factors, risks and preferences into certain organisational requirements and operating conditions for investment firms; Commission Delegated Regulation amending Delegated Regulation (EU) No 231/2013 as regards the sustainability risks and sustainability factors to be taken into account by Alternative Investment Fund Managers; Commission Delegated Directive amending Directive 2010/43/EU as regards the sustainability risks and sustainability factors to be taken into account for Undertakings for Collective Investment in Transferable Securities (UCITS).

3 Good practices

Dit hoofdstuk bevat een reeks geobserveerde *good practices* die aangeven hoe klimaatgerelateerde en milieurisico's kunnen worden geïntegreerd in de activiteiten van bobi's. Deze *good practices* focussen op vier thema's: strategie en bedrijfsmodel, governance, risicobeheer en informatieverschaffing.

De *good practices* zijn gebaseerd op de ICAAP inzendingen van 22 bobi's voor de jaren 2019 en 2020, waarin op verzoek van DNB klimaatgerelateerde risico's zijn meegenomen. DNB heeft vervolgens een selectie gemaakt van voorbeelden die naar mening van DNB bruikbaar zijn bij het analyseren en kwantificeren van klimaatgerelateerde en milieurisico's.³² De toepasbaarheid van *good practices* voor een specifieke bobi is afhankelijk van de aard, omvang en complexiteit van activiteiten van de betreffende bobi. DNB benadrukt hier het belang van proportionaliteit als belangrijk uitgangspunt bij de toepassing van *good practices*. Het is niet uitgesloten dat andere acties dan in de *good practices* beschreven gerechtvaardigd of noodzakelijk zijn.

De *good practices* hebben een niet-bindend karakter en vervullen een overbruggingsfunctie. DNB erkent dat regelgevende en toezichthoudende initiatieven op het gebied van klimaatgerelateerde en milieurisico's op Europees niveau volop in ontwikkeling zijn. Dit geldt eveneens voor de methodes en instrumenten voor de aanpak van deze risico's. DNB zal vanzelfsprekend deze initiatieven monitoren en de mogelijke implicaties ervan voor *good practices* bepalen en daarover met de sector communiceren. Dit kan ertoe leiden dat door de implementatie van Europese richtlijnen de *good practices* op termijn niet langer nodig zullen zijn.

³² Gegeven de internationale aandacht voor de klimaatverandering, de beschikbaarheid van een duidelijk transitiepad voor de reductie van de CO₂-uitstoot en het commitment van een aantal bobi's om actief bij te dragen aan de uitvoering van de (inter)nationale klimaatakkoorden hebben de *good practices* vooral betrekking op klimaatgerelateerde risico's.

3.1 Strategie en bedrijfsmodel

Een duurzaam bedrijfsmodel is essentieel voor bobi's om op lange termijn te kunnen voortbestaan en de risico's voor de cliënten en/of beleggers te minimaliseren. Dit houdt in dat bobi's rekening dienen te houden met klimaatgerelateerde en milieurisico's waaraan zij zijn blootgesteld. Ook betekent dit dat bobi's moeten beantwoorden aan de toenemende eisen van cliënten en/of beleggers op dit gebied. Cliënten en/of beleggers van bobi's zijn zich namelijk in toenemende mate bewust van, en stellen eisen aan, de sociale en ecologische impact van hun beleggingen. Zij stellen daarmee op dit gebied ook steeds meer eisen aan de activiteiten van bobi's. In sommige gevallen liggen hier reeds wettelijke vereisten aan ten grondslag.³³ Tot slot dienen bobi's zich bewust te zijn van een potentieel negatieve impact van *greenwashing* op het bedrijfsmodel met vertrekkende cliënten en/of beleggers en aansprakelijkheidsclaims tot gevolg.

Good practice: Klantstrategie

Een aantal bobi's heeft zich gecommitteerd om cliënten en/of beleggers op te leiden hoe ze een meer duurzame portefeuille kunnen opbouwen om minder kwetsbaar te zijn voor klimaatgerelateerde en milieurisico's. Zo geeft een bobi aan dit als essentieel te zien om het strategische partnership met het pensioenfonds te verdiepen. Ook andere bobi's met institutionele klanten zien opleiding als een onderdeel van hun fiduciaire rol. Tot slot geeft een bobi aan dat zij mede op verzoek van haar cliënten en/of beleggers bepaalde klimaatgerelateerde doelstellingen heeft, zoals:

- het verlagen van de hoogte van de CO₂-voetafdruk;
- het relatieve (in %) en absolute aandeel (in geldeenheid) belegd in bepaalde *Sustainable Development Goals*;

- het in kaart brengen van het aandeel van energiebronnen (kolen, gas, olie, nucleair en duurzaam) in de energie-gerelateerde beleggingen;
- het meten van de omvang van de portefeuille die belegd is in CO₂-intensieve sectoren;
- het meten van de duurzaamheid van de vastgoed- en infrastructuurbeleggingen (*Global Real Estate Sustainability Benchmark*).

Good practice: Strategische asset allocatie

Diverse bobi's geven aan duurzaamheid standaard mee te nemen in alle (strategische) beleggingsbeslissingen. Een bobi beoordeelt alle potentiële beleggingsobjecten en -ideeën op de volgende elementen: integratie van ESG-factoren, rentmeesterschap, verantwoordelijk gedrag, sector gebaseerde uitsluitingen en toekomstperspectief.

Sommige bobi's toetsen alle beleggingen aan (externe) benchmarks op het gebied van ESG of koppelen alle beleggingen aan een maatstaf voor CO₂-uitstoot. Op die manier kunnen beleggingen worden gewaardeerd en kunnen bepaalde beleggingen worden uitgesloten.

Een bobi neemt de verwachte impact van klimaatverandering als risicomaatstaf in haar *risk appetite statement*. Hiertoe worden klimaatscenario's ontwikkeld en geïncorporeerd in de jaarlijkse strategische *asset allocation study* (SAA). De impact van klimaatverandering op de relevante economische variabelen wordt gekwantificeerd.

³³ Pensioenfondsen moeten voldoen aan de Pensioenwet, waarin de richtlijn *Institutions for Occupational Retirement Provision* (IORP) II is geïmplementeerd, die hen verplicht klimaatgerelateerde en milieurisico's te beheersen.

Good practice: Vastgoedbeleggingen

Een bobi die in vastgoed belegt, brengt in haar strategische visie het verantwoord vermogensbeheer tot uitdrukking door het definiëren van risicofactoren en het opstellen van concrete maatregelen met betrekking tot het investeringsbeleid die bijdragen aan klimaatadaptatie. Bij alle vastgoedproducten wordt een bewuste afweging gemaakt tussen klimaatrisico's, en welke passende, haalbare en beheersmaatregelen. 'Klimaatverandering en Energietransitie' is toegevoegd als investeringsthema aan het strategische investeringsbeleid.

3.2 Governance

Bobi's moeten beschikken over een solide governance structuur die ze in staat moeten stellen om de potentiële risico's waaraan ze blootstaan te identificeren, te beheren en daarover te rapporteren. De geschikte governance structuur om klimaatgerelateerde en milieurisico's te beheersen, hangt af van de aard en complexiteit van de activiteiten van de bobi en de risico's waaraan zij blootstaat.

De volgende geobserveerde voorbeelden beschouwt DNB als een *good practice* aangezien zij een heldere organisatiestructuur bevatten met duidelijke verantwoordelijkheden tot op bestuursniveau en transparante rapportagelijnen. Dit stelt het bestuur van een bobi's in staat om geïnformeerde besluiten te nemen ten aanzien van klimaatgerelateerde en milieurisico's en daar doeltreffend toezicht op te houden.

Good practice: Governance structuur inclusief duurzaamheidsmanager

Een bobi heeft het bestuur de eindverantwoordelijkheid toegekend voor het vaststellen van klimaatdoelen en het identificeren van ESG- en klimaatrisico's. De coördinatie en monitoring van deze doelstellingen en de implementatie hiervan in de processen door de eerste lijn ligt bij het managementteam en de fondsbeheerders, in samenwerking met een duurzaamheidsmanager en business riskmanagement. Er wordt op kwartaalbasis gerapporteerd aan het bestuur.

Good practice: Inrichting speciale comités onder leiding van bestuur

Een bobi heeft een ESG Raad ingesteld, die verantwoordelijk is voor ESG risico's en kansen in lijn met het geformuleerde ESG beleid. In de ESG Raad heeft onder andere de Chief Investment Officer zitting. Een andere bobi heeft een Duurzaamheidsstrategie Commissie ingesteld om een klimaatstrategie voor de instelling te ontwikkelen. Tot slot heeft een bobi een overkoepelend Duurzaamheid Comité ingesteld dat de taak heeft het beleid, doelen en rapportages te ontwikkelen. Een bestuurslid heeft zitting in dit comité.

3.3 Risicomanagement

De risicomanagementcyclus die bobi's hanteren voor conventionele financiële risico's, vormt een goed uitgangspunt voor het risicomanagement van klimaatgerelateerde en milieurisico's. Voor effectief risicomanagement is het cruciaal dat bobi's goed begrijpen hoe klimaatgerelateerde en milieurisico's zich vertalen naar conventionele financiële risico's. Gezien de specifieke kenmerken van klimaatgerelateerde en milieurisico's kunnen deze risico's leiden tot noodzakelijke aanpassingen in de bestaande risicomanagementpraktijken. Actualisatie van risicomodellen en –methoden vraagt daarnaast doorlopend aandacht omdat de kennis en ervaring op dit gebied sterk in ontwikkeling zijn.

De geobserveerde *good practices* geven inzicht in hoe bobi's klimaatgerelateerde en milieurisico's kunnen integreren in de risicomanagementcyclus, zoals te zien in de onderstaande figuur. Risicomanagement is een continu proces. Het monitoren van bestaande risico's kan weer tot identificatie van nieuwe risico's leiden. Door in de onderstaande figuur op een fase te klikken, wordt direct naar de bijbehorende *good practices* binnen deze paragraaf versprongen.

3.3.1 Risico-identificatie

Good practice: Impact van fysieke klimaatgerelateerde risico's in kaart brengen

Een bobi heeft, op basis van klimaatdata, in kaart gebracht waar fysieke klimaatgerelateerde risico's en kansen liggen in Nederland. Vervolgens is bepaald aan welke klimaatgerelateerde risico's de bestaande beleggingen zijn blootgesteld. Hierbij is een uitsplitsing gemaakt naar de korte, middellange en lange termijn. Deze bobi werkt aan het verder (gecombineerd) kwantificeren van deze risico's en aan het ontwikkelen van analyses, die bijdragen aan de besluitvorming bij aankopen, verkopen en beheer van de individuele beleggingen.

3.3.2 Risicobeoordeling

Good practice: Scenario-analyse – vaststellen van impact op inkomsten en ICAAP/kapitaaleisen

Diverse bobi's hebben aan de hand van scenario-analyses, zoals transitie naar een klimaat-neutrale economie en de economische impact van CO₂-belastingen, gekwantificeerd hoe hun *fee* inkomsten kunnen verslechteren door een waardedaling van de beleggingen. Zij hebben hierbij de financiële resultaten in de verschillende scenario's afgezet tegen het bestaande business risk scenario. Op basis van deze analyse, hebben zij vervolgens bepaald wat de gevolgen zijn voor de ICAAP.

Risicobeoordeling op niveau van beleggingsactiva

Good practice: Klimaatgerelateerde en milieurisico's opnemen in beleggingsproces

Als onderdeel van *due diligence* analyseert een bobi mogelijke gevolgen van klimaatgerelateerde risico's voor het bedrijfsmodel, de producten en diensten van een bedrijf waarin zij overweegt te beleggen. Deze analyse kan worden uitgebreid naar milieurisico's.

Good practice: Toekennen van fysieke risicoscores op bedrijfsniveau

Een bobi beoordeelt met behulp van externe indexen en dataleveranciers de fysieke klimaatgerelateerde risico's op individueel bedrijfsniveau in haar beleggingsportefeuilles. Voor ieder bedrijf wordt een genormaliseerde score vastgesteld, bestaande uit dri componenten: 1) operationele risico's, 2) risico's in de bevoorradingsketen en 3) marktrisico's. Bij de laatste component kijkt deze bobi vooral naar waar bedrijven hun verkopen realiseren en hoe de betreffende sector tot op heden op weersveranderingen heeft geanticipeerd.

Good practice: Index om het milieurisico bodemkwaliteit te beoordelen

Bodemdegradatie is een milieurisico dat de productiecapaciteit en daarmee de financiële positie van onder andere landbouwbedrijven nadelig kan beïnvloeden alsook de waarde en de verhandelbaarheid van landbouwgrond kan verminderen. Een bobi met beleggingsproducten in landbouwgrond heeft daarom samen met andere partijen een bodemindex ontwikkeld. Deze index geeft aan de huidige bodemkwaliteit alsook de mogelijke verbetering. De bobi verwacht met de index de kennis over en het inzicht in de bodemkwaliteit te vergroten en de monitoring van de kwaliteit te vereenvoudigen.

Risicobeoordeling op sectorniveau

Good practice: Stoplicht model met behulp van scenario-analyse en dashboard

Een bobi heeft ten behoeve van haar beleggingsstrategie aan de hand van een generiek scenario met bijbehorende stresstesten de potentiële korte en (middel)lange termijn invloed van klimaatverandering op economische groei, inflatie en verschillende activaklassen binnen verschillende sectoren in kaart gebracht. Daarnaast heeft deze bobi een dashboard ontwikkeld, dat inzicht geeft in de snelheid van de transitie naar een koolstofarme economie. Dit dashboard wordt jaarlijks geactualiseerd.

Risicobeoordeling op portefeuilleniveau

Good practice: Scenario-analyse en Paris-Alignment

Diverse bobi's maken gebruik van scenario-analyse om de invloed van klimaatgerelateerde gebeurtenissen op portefeuilleniveau te beoordelen. Soms doen zij dit met behulp van dataleveranciers. Om transitierisico's te beoordelen, meten sommige bobi's in hoeverre hun fondsen in lijn zijn met het klimaatakkoord van Parijs én hoe hun fondsen het doen ten opzichte van vergelijkbare fondsen.³⁴

³⁴ Zie: [Klimaatakkoord van Parijs](#)

3.3.3 Risicomitigatie

Good practice: Portefeuille samenstelling

Verschillende bobi's hanteren een of meerdere van de volgende maatregelen om klimaatgerelateerde en milieurisico's in hun portefeuille te beheersen:

- **Concentratielimieten**
De opbrengsten van verschillende vormen van fossiele grondstoffen mogen niet meer dan een bepaald percentage van de inkomsten bedragen.
- **Uitsluitingsbeleid**
Bedrijven, sectoren of praktijken die negatief worden geassocieerd met ESG-karakteristieken worden uitgesloten. Concrete voorbeelden zijn: bedrijven die voor hun inkomsten voor meer dan een bepaald percentage afhankelijk zijn van kolen, bedrijven met significante kolenvoorraden en energiebedrijven waarvan de koolstofintensiteit niet in lijn is met het klimaatakkoord van Parijs.
- **Beleggingen afbouwen**
Bedrijven in de mijnbouw en de kolenindustrie, die niet voldoen aan een aantal criteria, worden afgestoten om de portefeuilles in lijn te brengen met het klimaatakkoord van Parijs.
- **Beleggingen met positieve impact**
Bewust beleggen in bedrijven met specifieke positieve karakteristieken, die hoog scoren op ESG criteria of hierop in ontwikkeling zijn. Een ander voorbeeld is het bewust aankopen van woningen en kantoren met een groen energielabel (A, B en C).

Good practice: In dialoog met bedrijven waarin wordt belegd

Meerdere bobi's benaderen bedrijven, waarin zij beleggen, die bijvoorbeeld geen duidelijke doelstellingen hebben om hun CO₂-uitstoot te reduceren of daar niet transparant over rapporteren. Zij gaan in dialoog met deze bedrijven over potentiële klimaatgerelateerde en milieurisico's die samenhangen met hun activiteiten en hoe

die risico's te mitigeren. Daarnaast gaan bobi's gesprekken aan met bedrijven, die voor hun inkomsten (sterk) afhankelijk zijn van fossiele grondstoffen, om te bepalen of zij een strategie hebben om deze afhankelijkheid terug te dringen.

3.3.4 Risicomonitoring

Good practice: Indicatoren en doelstellingen voor een vastgoedportefeuille

Een bobi heeft bepaald welke fysieke en transitierisico's van invloed zijn op haar investeringen. Voor deze risico's is een aantal indicatoren opgesteld, zoals CO₂-uitstoot, dat op kwartaalbasis wordt gemonitord. Daarbij zijn op fondsniveau concrete doelstellingen geformuleerd, zoals het verbeteren van de energie-index van woningbeleggingen en het percentage van de portefeuille dat voldoet aan groene energie-labels voor Nederlandse winkelpanden en kantoorgebouwen. Om deze doelstellingen te bereiken, worden bestaande beleggingen verduurzaamd door renovaties (reduceren energieverbruik), investeringen (productie van duurzame energie) en/of door zeer duurzame nieuwe vastgoedobjecten te verwerven.

Good practice: CO₂-voetafdruk, waterverbruik en afvalstromen

Versillende bobi's meten de CO₂-voetafdruk van hun portefeuilles en verbinden hier doelstellingen aan. Meerdere meetmethoden worden gehanteerd, zoals de absolute CO₂-emissies per miljoen euro geïnvesteerd vermogen (op basis van eigenaarschap) en de CO₂-intensiteit (*weighted average carbon intensity* van de portefeuille- of benchmarkgewichten). Een bobi monitort tevens het daadwerkelijke energieverbruik in de beheerde vastgoedportefeuilles evenals het waterverbruik, afvalstromen en de CO₂-uitstoot. Deze kennis wordt gebruikt om reductiedoelstellingen vast te stellen.

3.4 Informatieverschaffing³⁵

Verstrekking van klimaat- en milieugerelateerde informatie zorgt voor transparantie die essentieel is om klimaat- gerelateerde en milieurisico's effectief te beheren en vergroot het inzicht in het risicoprofiel en de weerbaarheid van financiële instellingen. Het helpt financiële instellingen eveneens duidelijkheid te verkrijgen over de blootstelling aan klimaatgerelateerde en milieurisico's en stelt ze in staat de financiële consequenties van deze risico's te beheersen.

DNB erkent dat voor het meten van en rapporteren over klimaatgerelateerde en milieurisico's de ontwikkeling van consistente en breed toegepaste standaarden van belang is. Dit vraagt om inspanning van verschillende partijen, waaronder ook de financiële sector. Inmiddels heeft een groot aantal Nederlandse financiële instellingen, waaronder ook bobi's, zich in 2019 gecommitteerd aan het helpen realiseren van de doelstellingen van het Nederlandse Klimaatakkoord. De ondertekenaars zullen hun klimaatimpact inventariseren en daarover transparant communiceren. Ook zullen zij uiterlijk in 2022 actieplannen gereed hebben, waarin zij toelichten welke acties worden genomen in hun financieringen en beleggingen om bij te dragen aan het behalen van de doelstellingen van het klimaatakkoord van Parijs tot vermindering van de CO₂-uitstoot. Andere internationale initiatieven, zoals de aanbevelingen van de *Taskforce on Climate-related Financial Disclosures* (TCFD), zijn door een aantal bobi's (deels) geïntegreerd in hun publicaties.³⁶ De eerder genoemde Europese Verordening informatieverschaffing over duurzaamheid in de financiële dienstensector is eveneens van toepassing op bobi's.³⁷ De AFM heeft reeds een rapport gepubliceerd met haar eerste bevindingen ten aanzien van de mate waarin bobi's invulling hebben gegeven

³⁵ Het betreft hier de *financiële* informatieverschaffing, dit moet niet gelezen worden in de context van de informatieverschaffing aan cliënten of deelnemers.

³⁶ De recent opgerichte *Taskforce on Nature-related Financial Disclosure* (TNFD) heeft tot doel om een raamwerk te ontwikkelen voor het rapporteren over milieugerelateerde risico's. Dit raamwerk zal voortbouwen op dat van de TCFD en zal naar verwachting in 2023 beschikbaar zijn.

³⁷ Met de invoering van de Verordening informatieverschaffing over duurzaamheid, ook wel bekend als SFDR, moeten bobi's informatie verschaffen over de mate van duurzaamheid van de door hen beheerde (sub)fondsen. Deze informatieverschaffing kan plaatsvinden aan de hand van het TCFD raamwerk.

aan de verplichting tot informatieverstrekking uit hoofde van de SFDR voor wat betreft de duurzaamheidsrisico's van hun portefeuille.³⁸

De volgende geobserveerde voorbeelden beschouwt DNB als *good practice*, omdat ze voortbouwen op de bovengenoemde door de sector ontwikkelde akkoorden alsook nieuwe manieren ontwikkelen om over relevante klimaat- en milieugerelateerde informatie te rapporteren.

Good practice: Rapporten volgens het TCFD raamwerk

Een aantal bobi's publiceert (deels) informatie over klimaatgerelateerde risico's in lijn met het raamwerk van de TCFD. Deze bobi's rapporteren over hoe zij in hun governance, strategie, risicomanagement en doelstellingen omgaan met klimaatgerelateerde risico's. Ter illustratie: een aantal bobi's rapporteert over de doelen met betrekking tot de CO₂-uitstoot (scope 1 en 2) van de beleggingsportefeuille en de eigen CO₂-uitstoot. Slechts een enkeling rapporteert ook over scope 3.

Good practice: Rapportage reductiedoelen klimaatverandering en water neutrale portefeuille

Een bobi heeft een reductiedoel gesteld voor klimaatverandering van minimaal 30% reductie van de CO₂-uitstootintensiteit in 2030 ten opzichte van 2010. Deze doelstelling is in lijn met IPCC-berekeningen van de benodigde CO₂-uitstootreductie om de temperatuurstijging tot maximaal 2 graden te beperken.³⁹ De totale CO₂-intensiteit betreft een gewogen gemiddelde op basis van het relatieve belang van ondernemingen in de portefeuille. Deze bobi heeft als doelstelling om in 2030 een water neutrale portefeuille te realiseren. Dit wordt gemeten aan de hand van de hoeveelheid waterconsumptie in schaarse gebieden uitgedrukt per miljoen geïnvesteerde euro's. Net als bij de CO₂-intensiteit wordt dit gecorrigeerd voor de groei in bedrijfswaarde en betreft het een gewogen gemiddelde van alle beleggingen.

³⁸ AFM (2021) *Implementatie SFDR. Onderzoek naar implementatie van SFDR vereisten voor beheerders van Nederlandse beleggingsinstellingen* [\[link\]](#)

³⁹ Zie: [IPCC — Intergovernmental Panel on Climate Change](#)

Q&A

Q – Verwacht DNB dat Nederlandse beleggingsondernemingen, beheerders van instellingen voor collectieve belegging in effecten (“icbe’s”) en beheerders van beleggingsinstellingen (hierna gezamenlijk “bobi’s”) rekening houden met klimaatgerelateerde en milieurisico's?

A – Ja:

DNB verwacht dat bobi's de potentiële impact van klimaatgerelateerde en milieurisico's begrijpen en beheersen, omdat deze risico's een bron kunnen zijn van conventionele financiële risico's.

Volgens de bestaande prudentiële regelgeving dienen bobi's een beleid te voeren dat gericht is op het identificeren en beheersen van alle materiële financiële risico's. Dit volgt uit artikel 3:17 van de Wet op het financieel toezicht (Wft) zoals uitgewerkt in het Besluit Prudentiële Regels Wft (Bpr).

- Voor een beleggingsonderneming en beheerder van een icbe volgt deze verplichting voornamelijk uit de artikelen 23, 23a en 23j van het Bpr.
- Voor een beheerder van een beleggingsinstelling volgt uit artikel 26.1 van het Bpr dat een dergelijke beheerder verplicht is om met betrekking tot de beleggingsinstellingen die hij beheert een beleid te voeren gericht op het beheersen van risico's die de soliditeit van die instellingen kunnen aantasten. Ook uit artikel 40, tweede lid, van Gedelegeerde Verordening (EU) nr. 231/2013 volgt dat het risicobeheerbeleid van een beheerder de procedures omvat die noodzakelijk zijn om de beheerder in staat te stellen voor elke door hem beheerde beleggingsinstelling diens blootstelling aan alle relevante risico's te beoordelen. Gedelegeerde Verordening (EU) 2021/1255 verduidelijkt dat hier ook duurzaamheidsrisico's onder vallen.

Daarnaast dienen sommige bobi's, op basis van artikel 3:17 Wft jo 24a of 24a1 van het Bpr, te beschikken over solide, doeltreffende en allesomvattende strategieën en procedures om continu ervoor te zorgen dat de hoogte, samenstelling en verdeling van het toetsingsvermogen en de liquide activa aansluiten op de omvang en de aard van de risico's waaraan zij kunnen blootstaan en die zij voor anderen kunnen inhouden (d.w.z. *Internal Capital & Liquidity Adequacy Assessment Process* (ICLAAP)). Wanneer een bobi verplicht is tot het opstellen van een ICLAAP verwacht DNB dat daarin alle relevante klimaatgerelateerde en milieurisico's worden meegenomen. Indien klimaatgerelateerde en milieurisico's niet als materieel worden gezien, volstaat een analyse waarin is opgenomen waarom deze factoren geen invloed hebben op het risicoprofiel van de instelling.

In deze Q&A staan zowel klimaatgerelateerde als milieurisico's centraal. Klimaatgerelateerde en milieurisico's kunnen worden onderverdeeld in fysieke en transitierisico's.

- Fysieke risico's hangen samen met de klimaatgerelateerde en milieuschade. Deze risico's kunnen zowel acuut als chronisch zijn. Acute fysieke risico's zijn het gevolg van extreme klimaat- en milieugebeurtenissen. Denk hierbij aan droogte, overstromingen, stormen, hittegolven of milieurampen die bodem-, lucht- of watervervuiling tot gevolg hebben. Chronische fysieke risico's zijn het gevolg van langdurige klimaat- en milieugebeurtenissen, die zorgen voor bijvoorbeeld zeespiegelstijging, veranderingen in neerslag, verwoestijning, biodiversiteitsverlies en veranderd landgebruik.
- Transitierisico's zijn het gevolg van klimaat- en milieubeleid, technologische ontwikkelingen of veranderend consumenten- en marktsentiment om de schade aan klimaat- en milieu te beperken of te voorkomen. De overgang naar een klimaatneutrale en milieuvriendelijkere economie gaat gepaard met transitierisico's voor de economie en de financiële sector.

Klimaatgerelateerde en milieurisico's zijn een bron van conventionele financiële risico's. Zo kunnen fysieke risico's de bedrijfscontinuïteit in gevaar brengen, waardoor de bedrijfswaarde vermindert en het vermogen om winst te genereren en schulden terug te betalen verslechtert. Dit vertaalt zich via beleggingen in deze bedrijven en sectoren in marktrisico's voor bobi's, die tot afwaardering van en verliezen op beleggingen kunnen leiden. Een (abrupte) transitie kan leiden tot een toenemende kans op afwaardering van beleggingen in sectoren en activa, die een negatieve impact hebben op klimaat en milieu. Voor bobi's waarvan de *fee* inkomsten gekoppeld zijn aan de waarde van beheerd vermogen, zal dit leiden tot een daling van deze inkomsten. Tot slot lopen bobi's het risico op aansprakelijkheidsclaims of reputatieschade wanneer zij in verband worden gebracht met controversiële beleggingen en *greenwashing*.

Naast de potentiële impact van klimaatgerelateerde en milieurisico's op de soliditeit en de reputatie van bobi's zijn cliënten van bobi's zich in toenemende mate bewust van de sociale en ecologische impact van hun beleggingen. Ze stellen daarom steeds meer eisen aan de activiteiten van bobi's. In het geval van pensioenfondsen liggen hier reeds wettelijke vereisten aan ten grondslag.

Klimaatgerelateerde en milieurisico's hebben speciale kenmerken, die bijzondere aandacht vergen van zowel toezichthouders als financiële instellingen. Zo worden deze risico's onder andere gekenmerkt door de enorme reikwijdte en omvang van de gevolgen, de onzekere en langere tijdshorizon en afhankelijkheid van (beleids)actie op korte termijn. Bovendien is er sprake van interactie tussen klimaatgerelateerde en milieurisico's, waardoor het van belang is deze risico's in samenhang te bezien.

De door DNB gepubliceerde *Good Practice* [\[link\]](#) beoogt bobi's handvatten te bieden voor de wijze, waarop zij klimaatgerelateerde en milieurisico's kunnen integreren in hun strategie en bedrijfsmodel, governance, risicomanagement en informatieverschaffing.

Terug naar inleiding

DISCLAIMER

De *Good Practice* geeft niet-verplichtende aanbevelingen voor de toepassing van de Wet op het financieel toezicht (artikel 3:17 Wft en verdere uitwerking in het Besluit Prudentiële Regels Wft) aan beleggingsondernemingen, beheerders van instellingen voor collectieve beleggingen in effecten en beleggingsinstellingen. Met behulp van de *Good Practice* draagt de Nederlandsche Bank N.V. haar opvattingen uit over de door haar geconstateerde of verwachte gedragingen in de beleidspraktijk, die naar haar oordeel een goede toepassing inhouden van de regels waarop de *Good Practice* betrekking heeft.

Met de *Good Practice* beoogt de Nederlandsche bank N.V. te bereiken dat beleggingsondernemingen, beheerders van instellingen voor collectieve beleggingen in effecten en beleggingsinstellingen het daarin gestelde, de eigen omstandigheden in aanmerking nemende, in hun afweging betrekken, zonder dat zij verplicht zijn dat te doen. De *Good Practice* geeft inzicht in de door DNB geconstateerde of te verwachten gedraging in de beleidspraktijk, is indicatief van aard en sluit daarmee niet uit dat voor instellingen een afwijkend, al dan niet strengere toepassing van de onderliggende regels geboden is. De afweging betreffende de toepassing berust bij instellingen zelf.

Doorwerking klimaat- en milieurisico's elektronischgeld- en betaalinstellingen

In de onderstaande tabel is een voorbeeld gegeven van hoe klimaat- en milieurisicofactoren van invloed kunnen zijn op bestaande (niet)financiële risicogebieden van een elektronischgeld- of betaalinstelling. Dezelfde risicofactor kan op meerdere risicogebieden tegelijkertijd invloed uitoefenen. De tabel dient louter ter illustratie en kan een startpunt zijn voor de materialiteitsanalyse. De uiteindelijke invloed is onder meer afhankelijk van de omvang en de verdeling van de fysieke en transitierisico's net als het bedrijfsmodel van de instelling. Deze invloed en de materialiteit ervan zal de instelling zelf moeten bepalen in haar materialiteitsanalyse.

Tabel voorbeelden van hoe klimaat- en milieurisico's doorwerken in het risicoprofiel van een elektronischgeld- of betaalinstelling (niet limitatief)

Risicokanaal	Sub type	Operationeel risico
Fysiek	Acuut of chronisch	Ernstige klimaat- en milieugebeurtenissen kunnen onder meer panden, datacenters en operaties van een elektronischgeld- of betaalinstelling beschadigen.
Transitie	Beleid, technologie en markt sentiment	Nieuw beleid/technologie & veranderend marktsentiment met betrekking tot klimaat en milieu kunnen er toe leiden dat de reputatie van een elektronischgeld- of betaalinstelling onder druk komt te staan, denk hierbij bijvoorbeeld aan het nakomen van gedane klimaatdoelstellingen zoals het streven om klimaatneutraal te opereren per 2050.

[Terug naar hoofdtekst](#)

Wettelijk kader pensioenfondsen

De wet- en regelgeving voor pensioenen is vastgelegd in de Pensioenwet (Pw), Besluit FTK, Besluit Uitvoering Pw en Wvb, en in de Wet financieel toezicht (Wft). Waar de hoofdtekst van de Gids specifiek ziet op klimaat- en milieurisico's, spreekt de wetgeving over: "risico's die zich voordoen op terrein van milieu en klimaat, mensenrechten en sociale verhoudingen". Dit is een bredere scope, en in lijn met de scope die EIOPA hanteert in IORP II, namelijk 'ESG-factoren'. ESG staat voor 'Environmental', 'Social' en 'Governance' factoren. Zo zijn pensioenfondsen met de implementatie van de IORP II richtlijn in de Pensioenwet begin 2019 verplicht ESG risico's een plaats te geven in het risicobeheerraamwerk en de eigen risico-beoordeling. Pensioenfondsen moeten ook in hun jaarverslag vermelden op welke wijze zij in het beleggingsbeleid rekening houden met ESG-factoren en in het kader van de SFDR deze informatie ook breder delen – bijvoorbeeld op de website.

In 2019 heeft EIOPA een opinie gepubliceerd met uitleg aan toezichthouders wat zij van pensioenfondsen kunnen verwachten op gebied van het beheer van klimaatrisico's (EIOPA, 2019).

De good practices van pensioenfondsen zijn wat DNB betreft goede voorbeelden van manieren om te voldoen aan bovenstaande wetgeving, waarbij ook invulling wordt gegeven aan de aandachtspunten in hoofdstuk 4. In de good practices wordt op enkele plaatsen expliciet naar de wettelijke artikelen verwezen.

Op de volgende pagina staat een overzicht van de relevante wetgeving met betrekking tot ESG.

Artikel 5:68 Wft en artikel 21 a Besluit Marktmissbruik Wft	Voor pensioenfondsen geldt één expliciet verbod: op investeringen in ondernemingen die betrokken zijn bij de productie van clusteremissie.
Artikel 18 en artikel 18b Besluit financieel toetsingskader.	De risico's die verband houden met milieu en klimaat, mensenrechten en sociale verhoudingen met betrekking tot de beleggingsportefeuille en het beheer daarvan worden betrokken in het risicobeheer van een pensioenfonds. Een pensioenfonds heeft als lange termijn belegger direct te maken met de consequenties van ecologische, economische of maatschappelijke ontwikkelingen op de toekomstige waarde van de beleggingen. De risico's die daarmee verband houden, vormen dan ook een onderdeel van het risicobeheer en de eigenrisicobeoordeling.
Artikel 21 van de Pw en artikel 48 Wvb, art 2 Besluit uitvoering Pw	Werknemer c.q. deelnemer ontvangt binnen drie maanden na de start van de pensioenverwerving basisinformatie over zijn pensioenregeling (Pensioen 1-2-3). In artikel 2 Besluit uitvoering Pensioenwet en Wet verplichte beroepspensioenregeling is opgenomen wat hieronder wordt verstaan. Zoals informatie over de wijze waarop het pensioenfonds in het beleggingsbeleid rekening houdt met milieu en klimaat, mensenrechten en sociale verhoudingen.
Artikel 135, lid 4 Pw c.q. artikel 130, lid 3 Wvb	Een pensioenfonds vermeldt in zijn bestuursverslag op welke wijze in het beleggingsbeleid rekening wordt gehouden met milieu en klimaat, mensenrechten en sociale verhoudingen. Een verantwoordingsorgaan (115a Pw c.q. artikel 110e Wvb) of belanghebbendenorgaan (115c Pw) van een pensioenfonds heeft de bevoegdheid een oordeel te geven over het handelen van het bestuur aan de hand van het bestuursverslag, de jaarrekening en andere informatie, waaronder de bevindingen van het intern toezicht over het door het bestuur uitgevoerde beleid, evenals over beleidskeuzes voor de toekomst.
Artikel 145, lid 1 Pw, artikel 29b Besluit FTK	In de verklaring inzake beleggingsbeginselen wordt onder meer opgenomen de wijze waarop in het beleggingsbeleid rekening wordt gehouden met milieu en klimaat, mensenrechten en sociale verhoudingen. Daarbij kan worden gedacht aan de wijze waarop energieverbruik, klimaat, beschikbaarheid van grondstoffen, gezondheid, veiligheid en goed ondernemingsbestuur worden meegewogen bij het beleggingsbeleid.
Artikel 33 Pw; artikel 42 Wvp; artikel 11 Besluit uitvoering Pw, Wvp (Code pensioenfondsen)	Pensioenfondsen zijn verplicht om in het jaarverslag te rapporteren over de naleving van de Code pensioenfondsen. Indien een uitvoerder de principes niet heeft nageleefd of niet voornemens is deze in het lopende en daarop volgende boekjaar na te leven, moet hij daarvan in het bestuursverslag gemotiveerd opgave doen. De Code Pensioenfondsen schrijft onder meer voor dat besturen ervoor moeten zorgen dat er onder belanghebbenden draagvlak bestaat voor de keuzes over verantwoord beleggen.

[Terug naar hoofdtekst](#)

Doorwerking klimaat- en milieurisico's pensioenfondsen

In de onderstaande tabel is een voorbeeld gegeven van hoe klimaat- en milieurisicofactoren van invloed kunnen zijn op bestaande (niet-)financiële risicogebieden van een pensioenfonds. Dezelfde risicofactor kan op meerdere risicogebieden tegelijkertijd invloed uitoefenen. De tabel dient louter ter illustratie en kan een startpunt zijn voor de materialiteitsanalyse. De uiteindelijke invloed is onder meer afhankelijk van de omvang en de verdeling van de fysieke en transitierisico's net als het bedrijfsmodel van het pensioenfonds. Deze invloed en de materialiteit ervan zal de instelling zelf moeten bepalen in haar materialiteitsanalyse.

Tabel voorbeelden van hoe klimaat- en milieurisico's doorwerken in het risicoprofiel van een pensioenfonds (niet limitatief)

Risicokanaal	Financieel risico	Reputatierisico	Maatschappelijk risico
Fysiek	Schade aan eigendom en activa op locaties met hoog risico.		Opwarming van aarde heeft een negatief effect op een leefbare wereld.
Transitie	Afschrijving van activa van CO ₂ -intensieve ondernemingen door beleidsmaatregelen zoals CO ₂ -tax/negatieve impact op verdienmodel; van bedrijven door substitutie producten (bv auto industrie).	Deelnemers voorkeuren veranderen, deelnemers willen niet beleggen in fossiele energie of CO ₂ -intensieve sectoren.	

[Terug naar hoofdtekst](#)

Good practices beheersing klimaat- en milieurisico's Pensioenfondsen

1. Bedrijfsmodel en strategie

Good practice: de impact van klimaat- en milieurisico's op de bedrijfsomgeving en het bedrijfsmodel in kaart brengen

Een pensioenfondsbestuur⁴⁰ ('bestuur') wil de impact van klimaat- en milieurisico's op haar bedrijfsomgeving en bedrijfsmodel weten. Ze wil deze impact betrekken in haar strategisch beleggingsbeleid en risicomangementcyclus. Voor een volledig inzicht analyseert het bestuur de korte en langetermijnpact van klimaatverandering, ontbossing en biodiversiteitsverlies op haar beleggingen. De beleggingen worden voldoende granulaar uitgesplitst naar sectoren zodat een relevante impact analyse kan worden gemaakt. Het bestuur kijkt ook naar de kansen om te beleggen in sectoren die bijvoorbeeld investeren in nieuwe technologie.

Naast de impact die klimaat en milieurisico's hebben op de beleggingen op de balans, onderzoekt het bestuur welke risico's haar beleggingen juist creëren voor het klimaat en milieu, de zogeheten 'dubbele materialiteit' of 'maatschappelijk risico'. De toegenomen aandacht van deelnemers en de maatschappij voor deze risico's kan leiden tot reputatierisico of rechtszaken over het gevoerde beleggingsbeleid. Mitigerende maatregelen die worden overwogen voor het maatschappelijk risico zijn het ondertekenen van het IMVB-Convenant of de doelstellingen van het Parijsakkoord. Deze kunnen echter ook een extra bron van risico zijn. Als het bestuur de ondertekende commitments niet nakomt leidt dat mogelijk tot een verlies aan draagvlak onder de deelnemers en daarmee tot extra reputatie en juridisch risico.

Verder heeft het bestuur oog voor mogelijke dilemma's die bij een brede impact analyse boven kunnen komen. Een belegging met een positieve impact op de CO₂-reductie kan tegelijkertijd een onwenselijke negatieve impact hebben op bijvoorbeeld sociale aspecten, met reputatie-risico's tot gevolg.

DNB vindt dit een good practice omdat:

- het bestuur de impact van klimaat- en milieurisico's onderzoekt met een bredere scope en een langere horizon dan in de reguliere risicoanalyse. Veel klimaat- en milieurisico's laten zich pas gelden op langere termijn.
- het bestuur de beleggingsportefeuille voldoende granulaar opbreekt. De impact van klimaat en milieurisico's wordt vaak pas zichtbaar als de beleggingsportefeuille wordt betrokken in de analyse op het niveau van activiteit, onderneming, regio of sector. Beleggingscategorieën kunnen in verschillende mate blootstaan aan klimaat- en milieurisico's, waarbij ook de wijze waarop binnen een categorie wordt belegd van invloed kan zijn. Denk bijvoorbeeld aan de karakteristieken van een vastgoedportefeuille. Ook de gevoeligheid van ondernemingen voor CO₂-beprijzing wordt beter zichtbaar, net als tegengestelde effecten. Zo kan een klimaatrisico-scenario leiden tot een daling van de marktwaarde van de aandelenportefeuille, terwijl door een veronderstelde rentestijging de impact op de dekkingsgraad beperkt lijkt. Door deze effecten te scheiden ontstaat een beter inzicht in het belang van de verschillende aannames.
- het bestuur de impact op de maatschappij meeneemt, naast de impact van klimaat- en milieurisico's op de beleggingen en de bedrijfsvoering.

Good practice: uitvraag naar deelnemersvoorkeuren

Bij het bepalen van het maatschappelijk risico dat het pensioenfonds wil lopen zijn de voorkeuren van haar deelnemers een belangrijke variabele. Daarom vraagt het pensioenfonds periodiek via enquêtes en panels naar de beleggingsvoorkeuren van de deelnemers ten aanzien van klimaat en milieurisico's. Hieruit blijkt dat een groot gedeelte van de deelnemers niet wil dat het bestuur namens hen belegt in bedrijven die (i) een hoge CO₂-uitstoot hebben, (ii) niet investeren in schonere technologie, (iii) controversiële wapens of tabak produceren, (iv) de biodiversiteit schaden en (v) opereren in landen die mensenrechten schenden. Verder wil een groot deel van de deelnemers dat het pensioenfondsbestuur het klimaatakkoord ondertekend.

Naar aanleiding van deze voorkeuren besluit het fonds meer bedrijven op de uitsluitingslijst te zetten en het ondertekenen van het klimaatakkoord serieus in overweging te nemen.

Omdat het bestuur eindverantwoordelijk is voor het beleggingsbeleid maakt het zijn eigen afwegingen n.a.v. de resultaten uit het deelnemersonderzoek en is hier transparant over. In een nieuwsbrief aan de deelnemers geeft het bestuur de resultaten uit het deelnemersonderzoek weer, hoe het bestuur de voorkeuren meeweegt in haar beleidskeuzes en rapporteert over de impact hiervan.

DNB vindt dit een good practice omdat:

- het bestuur de voorkeuren van haar deelnemers proactief ophaalt. Daarmee versterkt het fonds het draagvlak voor het gevoerde beleid en beperkt het de reputatierisico's.
- het bestuur weet dat het eindverantwoordelijk is voor het beleggingsbeleid en zijn eigen afwegingen maakt n.a.v. de resultaten uit het deelnemersonderzoek en hier transparant over is. Het fonds legt haar deelnemers uit hoe het is gekomen tot haar beleidskeuzes en rapporteert over de impact hiervan.
- hiermee gedeeltelijk invulling wordt gegeven aan artikel 135 (prudent person), artikel. 11 Besluit uitvoering Pw, Wvp (Code pensioenfondsen).

Good practice: overtuigingen en strategische beleggingsdoelstellingen formuleren voor klimaat- en milieurisico's

Het bestuur van een pensioenfonds formuleert overtuigingen en strategische doelstellingen die zij vastlegt als onderdeel van haar strategie Maatschappelijk Verantwoord Beleggen.

Overtuigingen van het fondsbestuur:

- Klimaat- en milieurisico's zijn op dit moment onvoldoende ingeprijsd. De risicomaatstaven, volatiliteit en tracking error, zijn geen goede maatstaven voor klimaat- en milieurisico's.
- Beleggen in lijn met Parijs-akkoord zal op lange termijn risico's verlagen en de kans op een pensioen in een leefbare wereld vergroten.
- Om het Parijs-akkoord te halen moet er niet alleen minder geïnvesteerd worden in CO₂-intensieve bedrijven, er moet ook geïnvesteerd worden in bedrijven die de energietransitie mogelijk maken.
- Beleggingen in bedrijven die grote bijdrage hebben aan biodiversiteitsverlies vormen een risico voor de reputatie.

Doelstellingen:

- Het fonds belegt in lijn met het Parijs-akkoord.
- Het fonds belegt zodanig dat zij bijdraagt aan klimaat-mitigatie (CO₂-reductie) en klimaat-adaptie.

Het fonds vertaalt deze -lange termijn- overtuigingen en doelstellingen in het strategisch beleggingsbeleid naar (voorbeeld) doelstellingen voor de komende drie jaar:

- Beleggingsportefeuille in lijn brengen met Parijs-akkoord (met Paris-aligned benchmark)
- Inzicht hebben in de impact van fysieke klimaatrisico's en van biodiversiteitsverlies
- Impact investing; 10% van het vermogen beleggen in de *Sustainable Development Goals* (SDG's) 7 (betaalbare en schone energie), 13 (klimaatactie) en 15 (herstel ecosystemen en biodiversiteit)

DNB vindt dit een good practice omdat:

- het pensioenfonds de impact van klimaat- en milieurisico's op haar bedrijfsomgeving en bedrijfsmodel meeneemt in de bepaling van haar overtuigingen en strategische en concrete doelen, zodat zij hierop kan sturen.
- hiermee gedeeltelijk invulling wordt gegeven aan artikel 102a Pensioenwet (Pw), artikel 13a Besluit FTK, lid 1 Pw en Art 29a Besluit FTK.

Good practice: strategische beleggingsdoelen vertalen naar concrete prestatie-indicatoren

Het bestuur van het pensioenfonds vertaalt dit strategisch beleggingsbeleid naar concrete prestatie-indicatoren (KPI's) voor het komende jaar. Het maakt hier gebruik van bestaande standaarden, indicatoren en methodes zoals de TCFD (*Task Force on Climate-related Financial Disclosures*), de PAI (*Principal Adverse Impacts*) indicatoren van de SFDR, de PCAF (*Partnership for Carbon Accounting Financials*) voor het meten van je CO₂-voetafdruk, of de SBTi (*Science Based Targets initiative*) voor het formuleren van je doelen.

KPI
1 Er is een roadmap voor net-zero in 2050 in lijn met de Paris Aligned Benchmark (PAB).
2 Fysiek klimaatrisico van de vastgoed en hypotheek portefeuille zijn in kaart gebracht en er is een plan om deze met 10% te reduceren.
3 Er is einde jaar 5 % vermogen geïnvesteerd in SDG 7, 13 en 15.
4 Het fonds is aangesloten bij collectieve engagement initiatieven op het gebied van klimaat en biodiversiteitsverlies.
5 Het fonds heeft een kwalitatieve analyse uitgevoerd naar de mogelijke impact van biodiversiteitsverlies op de aandelen en bedrijfsobligatie portefeuille.

DNB vindt dit een good practice omdat:

- het pensioenfonds de strategische doelen vertaalt naar meetbare prestatie-indicatoren (KPIs). KPIs zijn een goede manier om een strategie te vertalen en te concretiseren zodat het bestuur de voortgang kan monitoren.
- het pensioenfonds gebruikmaakt van standaarden, indicatoren en methodes die in de markt breedgedragen zijn.

Terug naar hoofdtekst

Good practice: voldoende geschiktheid bij beleidsbepalers borgen ten aanzien van klimaat- en milieurisico's

Een bestuur heeft minimale vereisten over de benodigde kennis van klimaat- en milieurisico's en kansen opgesteld voor het bestuur en de Raad van Toezicht (RvT) van een pensioenfonds. Deze minimale vereisten zijn verwerkt in de functieprofielen. Hierbij heeft het bestuur als uitgangspunt genomen dat het bestuur en de RvT inzicht en begrip hebben van de belangrijkste ontwikkelingen op het gebied van klimaat en milieu, de wet- en regelgeving op dit terrein, wat de maatschappij en stakeholders van de instelling verwachten en wat dat betekent voor de bedrijfsvoering.

Met het oog op het op peil houden van een adequaat kennisniveau organiseert het bestuur van een ander pensioenfonds periodiek kennissessies over klimaat- en milieuthema's voor het bestuur, de RvT en de sleutelfunctiehouders risicobeheer, actuarieel en audit. Ook worden er gesprekken gevoerd met verschillende vermogensbeheerders om hun blik te verbreden. Onderwerpen die hierbij aan bod komen zijn de oorzaken van klimaatverandering, wet- en regelgeving en (inter)nationaal klimaatbeleid, standaarden en raamwerken, en het gebruik van modellen en scenarioanalyses voor klimaat- en milieurisico's. Voor deze kennissessies worden regelmatig externe deskundigen uitgenodigd die de deelnemers van de sessie trainen en 'challengen' op waar klimaat- en milieurisico's en kansen voor de instelling liggen. Het bestuur en de RvT evalueren periodiek of de kennisstandaarden worden gehaald en op welke onderdelen er behoefte bestaat aan training en opleiding.

Het bestuur van een derde pensioenfonds stelt een adviesraad in met externe en interne deskundigen om op meer permanente basis kennis, ervaring en advies op te halen over de integratie van klimaatrisico's en kansen in de beleidskaders.

2. Governance

DNB vindt dit een good practice omdat:

- het pensioenfonds op deze manier waarborgt dat voldoende deskundigheid en aandacht aanwezig is binnen het bestuurlijk en toezichhoudend orgaan om blootstelling van het pensioenfonds aan klimaat- en milieurisico's te kunnen beoordelen, adequaat te kunnen inspelen op risico's, kansen te signaleren, tot geïnformeerde en evenwichtige besluiten te kunnen komen en effectief toezicht te kunnen houden.
- het pensioenfonds voor continue ontwikkeling zorgt van expertise van en ervaring met klimaat- en milieurisico's en kansen.

Good practice: verantwoordelijkheden voor de beheersing van klimaat- en milieurisico's toewijzen binnen de organisatiestructuur

Het pensioenfondsbestuur heeft helder de verantwoordelijkheden van alle gremia geformuleerd op het gebied van de beheersing van klimaat- en milieurisico's en in het MVB-beleid, zoals weergegeven in Tabel 1.

Tabel 1: Voorbeeld van de toewijzing van verantwoordelijkheden voor de beheersing van klimaat- en milieurisico's binnen een pensioenfonds.

Gremia	Verantwoordelijkheid	Proces
Bestuur	In het bestuur wordt besproken hoe ze het beste de verantwoordelijkheden kunnen beleggen op het gebied van klimaat- en milieurisico's. Het bestuur heeft een gezamenlijke (eind)verantwoordelijkheid voor het MVB-beleid en de uitvoering hiervan. Eén bestuurder is portefeuillehouder voor het thema Klimaat.	Minimaal ieder kwartaal wordt in bestuursverband gesproken over het MVB-beleid en de implementatie daarvan. Hierbij komen onder andere de volgende onderwerpen aan bod: <ul style="list-style-type: none"> ■ de MVB-implementatie; ■ voortgang van de MVB KPI's die zijn vastgesteld door het fonds; en ■ updates omtrent mogelijk nieuwe MVB-doelstellingen.
Beleggingscommissie	De uitvoering van het MVB-beleid is door het bestuur gedelegeerd aan de beleggingscommissie (BC). De BC rapporteert aan het bestuur over de voortgang en behaalde resultaten.	Ieder kwartaal rapporteert de BC het bestuur over de KPI's en de uitdagingen.
Duurzaamheidsmanager	De duurzaamheidsmanager ondersteunt de portefeuillehouder Klimaat in het bestuur.	Hij/zij is aanwezig bij alle bestuursvergaderingen waar het onderwerp klimaat aan bod komt.
De 2 ^e lijns risicomanager	De 2 ^e lijns risicomanager doet <ul style="list-style-type: none"> ■ een onafhankelijke toets op het MVB-beleid; ■ de implementatie daarvan; en ■ het risicobeheer (de ESG-risicobeheersing wordt in eerste instantie gedaan door de eerste lijn) 	De risicomanager woont vergaderingen van de BC en het bestuur bij. Hij/zij geeft voorafgaande aan de vergadering een opinie af aan de BC (en het bestuur) bij besluitvorming, via een risico-opinie/voorlegger.
Deelnemer	Deelnemers geven desgevraagd input voor het MVB-beleid van het fonds. Door actief voorkeuren van deelnemers uit te vragen kan het fonds het draagvlak voor het MVB-beleid verhogen.	Iedere drie jaar wordt deelnemers naar hun mening en voorkeuren over MVB gevraagd in representatieve deelnemerspanels en via een brede enquête. Ook wordt er periodiek een webinar georganiseerd over MVB.
Werkgever	Werkgevers geven input voor het MVB-beleid. Door actief voorkeuren van werkgevers uit te vragen kan het fonds het draagvlak voor het MVB-beleid verhogen.	Er vindt minimaal één keer per jaar afstemming plaats met de werkgever over het MVB-beleid.
Verantwoordingsorgaan	Het verantwoordingsorgaan heeft twee rollen: adviesrecht en verantwoording. Ook dit zorgt voor het vergroten van het draagvlak voor het MVB beleid en VO vertegenwoordigt ook de belangen van de deelnemers.	Er wordt minimaal één keer per jaar dialoog gevoerd met het verantwoordingsorgaan van het fonds, over zowel het gekozen beleid (adviesrecht) als de uitvoering van het beleid (verantwoording).

DNB vindt dit een good practice omdat:

- het bestuur op deze manier borgt dat rollen en verantwoordelijkheden duidelijk zijn belegd, opdat klimaat- en milieurisico's adequaat worden meegenomen in de besluitvorming, het risicomangement, de uitvoering en het toezicht.
- hiermee wordt gedeeltelijk invulling gegeven aan artikel 143 Pw.

Good practice: beloningsbeleid en beloningspraktijken in lijn brengen met de strategie en beheersing van klimaat- en milieurisico's

Het beloningsbeleid voor het bestuur van een pensioenfonds is gebaseerd op zowel financiële als niet-financiële KPI's. De niet-financiële KPI's sluiten aan op de strategische duurzaamheidsdoelstellingen die het pensioenfonds heeft opgesteld. Deze doelstellingen zijn geconcretiseerd en aan termijnen gekoppeld. Zo is er een percentage CO₂-reductie ten opzichte van het startjaar van de pensioenuitvoering vastgelegd in het beloningsbeleid dat uiterlijk in 2025 bereikt moet worden. Vergelijkbare afspraken zijn gemaakt op het gebied van beleggingen, ten aanzien van de lange termijn strategische doelstellingen voor CO₂-reductie van de beleggingsportefeuille.

DNB vindt dit een good practice omdat:

- het pensioenfonds niet-financiële KPI's meeneemt in het beloningsbeleid die in lijn zijn met de strategische doelstellingen en deze meetbaar maakt. Daarmee wordt getracht gedrag te stimuleren, ook op het gebied van klimaat en milieu.
- door het vaststellen en meetbaar maken van deze KPI's hierover ook extern verantwoording kan worden afgelegd.

[Terug naar hoofdtekst](#)

3. Risicobereidheid en de risicobeheercyclus

Good practice: ESG-risicobereidheid formuleren

Een pensioenfonds heeft een kwalitatieve ESG-risicobereidheid geformuleerd ten aanzien van het reputatie-, compliance-, operationele- en financiële risico van het pensioenfonds. Zie hieronder de uitwerking van het pensioenfonds voor het reputatie- en financiële risico.

Reputatie risicobereidheid 1: "We hebben een lage risicobereidheid ten aanzien van de blootstelling aan reputatierisico dat voortvloeit uit beleggingen die het fondsbestuur en de deelnemers moreel verwerpelijk vinden."

Reputatie risicobereidheid 2: "We hebben een medium risicobereidheid ten aanzien van reputatierisico dat voortvloeit uit het niet voldoen aan het IMVB convenant."

Financiële risicobereidheid: "Klimaatverandering en biodiversiteitsverlies mogen geen grote impact hebben op de financiële positie van het pensioenfonds."

Maatschappelijke risicobereidheid: "We hebben een lage risicobereidheid ten aanzien van het niet halen van het Parijs-akkoord."

DNB vindt dit een good practice omdat:

- de kwalitatieve risicobereidheid het startpunt is voor de verdere inrichting van de risicobeheercyclus. Daarbij is het goed als een pensioenfonds onderscheid maakt naar de verschillende gebieden waar de ESG-risico's het pensioenfonds raken (zoals financieel, reputatie- operationele en compliance-risico) omdat elke risico een andere beoordeling en beheersing kan vereisen.
- hiermee gedeeltelijk invulling wordt gegeven aan Artikel 18 en Artikel 18b Besluit financieel toetsingskader.

Good practice: ESG-risicobereidheid concretiseren

Het pensioenfonds concretiseert de (kwalitatieve) risicobereidheid;

- **Reputatie risicobereidheid 1:** "We hebben een lage risicobereidheid ten aanzien van reputatierisico dat voortvloeit uit beleggingen die het fondsbestuur en de deelnemers moreel verwerpelijk vinden." Dit betekent concreet dat er geen risicobereidheid is ten aanzien van beleggingen in bedrijven die controversiële wapens produceren, bedrijven die gebruik maken van kinderarbeid, bedrijven die een grote bijdrage hebben aan biodiversiteitsverlies en bedrijven en landen die mensenrechten schenden.
- **Reputatie risicobereidheid 2:** "We hebben een medium risicobereidheid ten aanzien van reputatierisico dat voortvloeit uit het niet voldoen aan het IMVB convenant." Dit betekent concreet dat we voor minimaal 80% van de portefeuille de ESG due diligence hebben uitgevoerd op compliance met het IMVB beleid.
- **Financiële risicobereidheid:** "Klimaatverandering en biodiversiteitsverlies mogen geen grote impact hebben op de financiële positie van het pensioenfonds"
 Klimaatverandering: Concreet willen we in twee klimaat (stress-)scenario's niet meer verliezen dan 20% op aandelen, 15% op credits of 10% op vastgoed. Tevens willen we in twee (plausibele) ESG scenario's (zoals een 'Paris-aligned' scenario) niet meer verliezen dan 5% op aandelen, 3% op credits of 1% op vastgoed. Biodiversiteitsverlies: Voor biodiversiteitsverlies hebben we op dit moment nog geen concrete kwantitatieve risicobereidheid vast kunnen stellen. Extra toelichting: Voor het financiële risico is de risicobereidheid concreet gemaakt met de uitkomsten van de klimaat scenario's (plausibel en stress) en is op basis van expert judgement bepaald wat het pensioenfonds wenselijk acht qua potentiële impact. Het pensioenfonds is zich bewust van de grote onzekerheid van de scenario-analyses en de data tekortkomingen en neemt dit mee in de expert judgement. Het pensioenfonds besluit om periodiek de scenario analyses te evalueren en zo nodig aan te passen. Het pensioenfonds heeft ook biodiversiteitsverlies geïdentificeerd als een groot financieel risico maar ze hebben niet de juiste kennis en tools om dit te meten, aangezien deze nog in ontwikkeling zijn. Vanuit het voorzichtigheidsbeginsel

neemt het pensioenfonds de maatregel om komend jaar de biodiversiteitsvoetafdruk met 10% te verlagen.

- **Maatschappelijke risicobereidheid:** "We hebben een lage risicobereidheid ten aanzien van het niet halen van het Parijs-akkoord." Dit betekent dat er een lage risicobereidheid is om af te wijken van de Paris Aligned Benchmark.

DNB vindt dit een good practice omdat:

- het bestuur een expliciete, waar mogelijk meetbare, definiëring geeft van de maximale risicotolerantie en dat biedt houvast voor effectief risicobeheer. Het bestuur zoekt voor ESG-risico's zoveel mogelijk aansluiting bij de bestaande financiële risicobereidheid (al blijkt in praktijk dat een dergelijke integratie voor ESG-risico's momenteel nog niet volledig mogelijk is).
- hiermee gedeeltelijk invulling wordt gegeven aan Artikel 18 en Artikel 18b Besluit financieel toetsingskader.

Good practice: van long-list naar short-list in de risico-identificatie

Om te bepalen welke risico's mogelijk materieel zijn voor het risicoprofiel van het fonds doet het fonds een uitgebreide risicoanalyse (*dit overlapt deels met de good practice onder bedrijfsmodel en strategie*) en een deelnemersonderzoek.

Op basis van deze analyses stelt het fonds een longlist op van alle mogelijke klimaat- en milieu risico factoren. Hierop staan onder andere klimaatverandering, biodiversiteitsverlies, ontbossing, watervervuiling en geen goede afvalverwerking. Om de longlist van mogelijke risico's terug te brengen tot een shortlist onderzoekt het pensioenfonds welke risico's een grote impact kunnen hebben. Het pensioenfonds heeft daartoe kwantitatieve analyses gecombineerd met kwalitatieve inzichten van experts. Door daarbij de impact op de hele beleggingsportefeuille te onderzoeken, zowel op de korte als op de lange termijn en in verschillende scenario's, hebben ze een goed en actueel beeld van de risico's gekregen. Het pensioenfonds doorloopt het identificatieproces frequent, om zo nieuwe risico's tijdig te identificeren.

In de volgende tabel zijn een paar risico's uit de short list weergegeven (niet volledig):

Tabel 2: voorbeeld van ESG-risico's

ESG-risicofactor	Potentieel Effect	Impact op	Inschatting risico (*=laag, **=medium, ***=hoog)
Klimaatrisico; fysiek	Schade aan eigendom en activa op locaties met hoog risico	Financieel risico	*
Klimaatrisico; transitie	Afschrijving van activa van CO ₂ intensieve ondernemingen door beleidsmaatregelen zoals CO ₂ tax. Negatieve impact op verdienmodel van bedrijven door substitutie producten (bv auto industrie)	Financieel risico	***
Klimaatrisico; transitie	Deelnemers voorkeuren veranderen, deelnemers willen niet meer beleggen in fossiele energie of CO ₂ intensieve sectoren	Reputatierisico	***
Kinderarbeid	Deelnemers willen niet beleggen in ondernemingen die gebruik maken van kinderarbeid	Reputatierisico	**

DNB vindt dit een good practice omdat:

- het pensioenfonds verschillende bronnen en methoden gebruikt bij identificatie, waaronder een combinatie van 'expert-driven' en 'data-driven' benaderingen. Daarbij gebruikt ze verschillende bronnen, zoals rapporten en raamwerken van internationale instellingen om tot een longlist van risico's te komen. Door in gesprek te gaan met verschillende partijen wordt het blikveld verbreed. Daarbij kunnen inschattingen worden gemaakt op best effort basis, aangezien het nog

niet goed mogelijk is om rekening te houden met alle factoren en interacties die een rol kunnen spelen.

- het pensioenfonds van een longlist naar een short list gaat.
- het pensioenfonds beschrijft hoe deze risico's het pensioenfonds kunnen raken (transmissiekanalen). Hoe concreter deze uitwerking, hoe beter vervolgens een inschatting kan worden gemaakt van de omvang van het risico..

- hiermee gedeeltelijk invulling wordt gegeven aan Artikel 18 en Artikel 18b Besluit financieel toetsingskader.

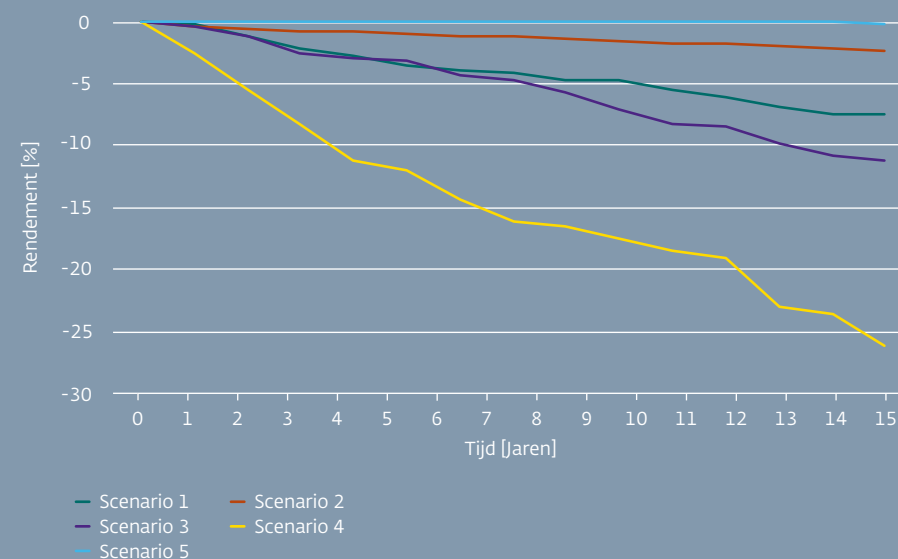

Good practice: forward-looking methoden gebruiken in de risico-identificatie

Om inzicht te krijgen in het financiële risico heeft het pensioenfonds een externe partij gevraagd om samen met het fonds bestuur een aantal scenario's kwalitatief te onderzoeken om een gevoel te krijgen van bepaalde risico's. Scenario's die ze op deze manier bespreken zijn onder andere; Wat als de bij uitsterft? Wat als we straks geen fossiele energie meer gebruiken? Wat als we straks alleen maar elektrisch mogen rijden. Welke sectoren, bedrijven zijn gevoelig voor grondwater schaarste?

Daarnaast heeft het fonds de externe partij gevraagd om voor klimaatverandering een aantal kwantitatieve impact analyses te doen. Ze hebben daarbij gevraagd om transitie- en fysieke risico's mee te nemen. Ook heeft het pensioenfonds gevraagd om een 'Paris aligned'-scenario (wat in hun ogen een heel plausibel klimaat scenario is) en een aantal stress scenario's door te rekenen. Het pensioenfonds heeft gevraagd om een bottom-up-analyse, waar mogelijk, om een goed inzicht te krijgen waar de risico's precies de beleggingen raken. Verder wil het pensioenfonds niet dat de scenario's en opzichte van het basispad uitgaan van een rentestijging, omdat deze aanname uiterst onzeker is en heel bepalend is voor de uitkomst.

Figuur Klimaat risico aandelen

DNB vindt dit een good practice omdat:

- het gebruik van -meerdere "plausibele maar ernstige" - scenario-analyses en stress testen door het pensioenfondsbestuur (of in dit geval in opdracht van het bestuur) aansluit bij het langetermijnkarakter van pensioenbeleggingen en handvatten kan bieden om de onzekerheid en complexiteit van (non-lineaire) klimaat- en milieurisico's een plaats te geven.
- het pensioenfonds indicatieve inschattingen en kwalitatieve analyses gebruikt om een beeld te vormen van risico's waar nog weinig data en methoden voor zijn. Niet voor alle klimaat- en milieurisico's bestaan er toereikende data en methoden om een gedetailleerde forward-looking analyse te maken en de financiële impact

te berekenen. We zien dat het toch mogelijk kan zijn om de risico's in te schatten bijvoorbeeld door in kaart te brengen welke potentieel risicovolle blootstellingen een pensioenfonds in zijn portefeuille heeft.

- de gekozen scenario's aansluiten bij de onderzoeksvraag, gebaseerd zijn op plausibele aannames en op een passend niveau aangrijpen op de beleggingsportefeuille. Een scenario dat uitgaat van een temperatuurstijging met 1,5 graad ten opzichte van pre-industriële niveaus kan bijvoorbeeld een referentie zijn om de mate van 'Paris alignment' te onderzoeken maar is wellicht minder geschikt als stress-scenario. Door een scala aan mogelijke toekomstscenario's te onderzoeken, door uit te gaan van het voorzichtigheidsbeginsel en te denken in

'wat als' scenario's kan het bestuur een gevoel te krijgen van wat relevante risico's kunnen zijn. De doorrekening van scenario-analyses en de vertaling naar de impact op de pensioenbalans is complex en vereist de nodige onzekere aannames.

Bij het maken van de veronderstellingen is prudentie om voldoende rekening te houden met onzekerheid.

- hiermee gedeeltelijk invulling wordt gegeven aan Artikel 18 en Artikel 18b Besluit financieel toetsingskader.

Good practice: ESG-risico-indicatoren bepalen in de risicobeoordeling

Een pensioenfonds doet onderzoek naar mogelijke risico-indicatoren en maakt hier een overzicht van. (Het fonds gebruikt hierbij als bron de site van de pensioenfederatie over het IMVB (<https://www.pensioenfederatie.nl/website/themas/vermogensbeheer/imvb/instrumentarium-themas>) waar voor veel ESG-risicofactoren indicatoren te vinden zijn.

Tabel 3: overzicht risico-indicatoren

Transitie	Beleid, technologie, voorkeuren en sentiment, juridisch	CO ₂ voetafdruk	CO ₂ voetafdruk
Transitie	Beleid, technologie, voorkeuren en sentiment, juridisch	CO ₂ intensiteit	Gewogen gemiddelde CO ₂ intensiteit (WACI)
Transitie	Beleid, technologie, voorkeuren en sentiment, juridisch	Biodiversiteit-simpact	Biodiversiteitsvoetafdruk
Transitie	beleid, technologie, voorkeuren en sentiment, juridisch	Corruptiescore	Blootstelling aan ernstige misstanden (# investeringen / geldwaarde)
Transitie	Beleid, technologie, voorkeuren en sentiment, juridisch	Mensen-rechten-schendingen	Blootstelling aan ernstige misstanden (# investeringen / geldwaarde)
Transitie	Beleid, technologie, voorkeuren en sentiment, juridisch	Arbeids-rechten-schendingen	Blootstelling aan ernstige misstanden (# investeringen / geldwaarde)
Transitie	Beleid, technologie, voorkeuren en sentiment, juridisch	Milieurechten-schendingen	Blootstelling aan ernstige misstanden (# investeringen / geldwaarde)

Fysiek - acuut	Overstroming Bosbrand Extreme neerslag Stormschade Verwoestijning	Locatie van activa + risico-kaarten*	Exposure at Risk (evt. Forward-looking)
Fysiek - chronisch	Verminderde vruchtbaarheid Hitte stress/ verandering in temperatuur patronen Waterschaarste Extreme neerslag Grondwaterpeilverandering (paaltrisiko, verzakkingen, etc.). Ecosysteemdienstafhankelijkheid	Locatie van activa + risico-kaarten*	Exposure at Risk (evt. Forward-looking)

* Waar mogelijk kan het in kaart brengen van mitigatie/adaptatie mogelijkheden de analyse versterken.

Per risico kiest het pensioenfonds een of meerdere indicatoren om het risico te meten en per risico indicator wordt een norm bepaald, die in lijn is met de ESG-risicobereidheid(en).

- Reputatie-risico 1. Voor elk risico uit de short list heeft het pensioenfonds een of meerdere risico-indicatoren geformuleerd met risicotoleranties. In zijn algemeenheid geldt: hoe hoger de blootstelling aan de ESG-factor, hoe hoger de kans dat het pensioenfonds reputatieschade ondervindt. Voor mensenrechten kijkt het pensioenfonds naar de risico-indicator "het aantal bedrijven betrokken bij controverses geclassificeerd als (zeer) ernstig" en voor biodiversiteitsverlies naar de afname in mean species abundance ($MSA \cdot km^2 \cdot jaar$, de grootte van het gebied waar biodiversiteit volledig wordt vernietigd door de activiteiten van de bedrijven waar het pensioenfonds in

investeert). In tabel 4 is de uitwerking daarvan voor mensenrechten en biodiversiteitsverlies te zien.

- Reputatie-risico 2. Het pensioenfonds heeft ESG due diligence op 70% portefeuille gedaan ten aanzien van compliance met het IMVB-convenant. Op 10% van de portefeuille bleken ze nog niet compliant te zijn. Zodoende vindt het pensioenfonds dat het risico hier hoog is.

- Financieel risico. Voor het financiële risico bekijkt het pensioenfonds de impact van twee klimaat stress-scenario's (kans is laag) op verschillende beleggingscategorieën en naar twee plausibele (kans is hoog) scenario's. De impact is groter dan de risicotolerantie.

Tabel 4

ESG	Metriek	Blootstelling	Kans			Impact	Risico
			■	■	■		
Mensenrechten	Aantal bedrijven betrokken bij controverses geassocieerd als (zeer) ernstig	30	< 2	2-15	> 15	■	■
Biodiversiteitsverlies	Biodiversiteitsvoetafdruk (MSA.km2.yr)	237	< 50	50-250	> 250	■	■

Tabel 5

Metriek	Impact	Kans	Impact			Risico
			■	■	■	
Scenario 1 (stress)	aandelen 23%; credits 10%; vastgoed 8%	■	verlies van aandelen < 10% of credits < 7.5%	verlies van aandelen = > 10% of credits = > 7.5%	verlies van aandelen > 20% of credits > 15%	■
Scenario 2 (stress)	aandelen 18%; credits 8%; vastgoed 8%	■	of vastgoed < 5%	of vastgoed = > 5%	of vastgoed > 10%	■
Scenario 3 (plausibel)	aandelen 10%; credits 5%; vastgoed 8%	■	verlies van aandelen < 5% of credits < 3%	verlies van aandelen = > 5% of credits = > 3%	verlies van aandelen > 7% of credits > 5%	■
Scenario 4 (plausibel)	aandelen 3%; credits 1%; vastgoed 2%	■	of vastgoed < 1%	of vastgoed = > 1%	of vastgoed > 3%	■

- Laag
- medium
- hoog

Op basis van deze beoordelingen heeft het pensioenfonds alle drie de (bruto) risico's op hoog gezet.

Tabel 6

ESG risico	Risico	Risico bereidheid	Binnen bereidheid?	Risk response	Opmerking
1. Reputatierisico dat voortkomt uit beleggingen die het fondsbestuur en de deelnemers moreel verwerpelijk vinden.	■	laag	niet OK	Beheersen	De beoordeling is nog niet compleet, er is nog geen metriek en risicotolerantie voor kinderarbeid.
2. Reputatierisico dat voortvloeit uit het niet voldoen aan het IMVB-convenant	■	medium	niet OK	Beheersen	We hebben een due diligence tav IMVB gedaan op 70% van de portefeuille. Op 10% van de portefeuille blijken we nog niet compliant te zijn.
3. Het financiële risico door klimaatverandering en biodiversiteitsverlies	■	laag	niet OK	Beheersen	De beoordeling is nu enkel op basis van klimaat risico, er wordt gewerkt aan een biodiversiteitsverlies impact analyse.

- Laag
- medium
- hoog

DNB vindt dit een good practice omdat:

- het pensioenfonds bij de risicobeoordeling het risico in kaart brengt aan de hand van risico indicatoren en kans- en impact-analyses, door het voeren van dialoog en het gebruik van expert judgement, en beoordeelt of het risico binnen de risicobereidheid valt.
- het pensioenfonds voor de inschatting van het financiële risico de impact meet middels scenarioanalyses, waarbij het scenario aansluit op het doel van de analyse; gaat het bijvoorbeeld om een basisscenario of een stress-scenario? Ook hiervoor kan het pensioenfonds risicotoleranties bepalen ten aanzien van de mate van impact. Daarnaast kan een fonds ook kijken naar "portfolio at risk". Dit brengt in kaart welk deel van de portefeuille bloot staat aan het risico.

- het pensioenfonds risico-indicatoren gebruikt die informatie geven over het risico. We zien namelijk dat een aantal pensioenfondsen gebruikmaakt van CO₂-indicatoren zoals de CO₂-voetafdruk, maar veelal gedreven door doelstellingen in het beleggingsbeleid en minder vanuit risico-perspectief. Bij mensenrechtenschennis kan bijvoorbeeld gedacht worden aan de risico indicator "het aantal bedrijven betrokken bij controverses geclassificeerd als (zeer) ernstig".
- het pensioenfonds duidelijk maakt bij welke mate van blootstelling of impact het risico als hoog, midden of laag wordt ingeschat. Bijvoorbeeld door concreet te maken bij hoeveel (zeer) ernstige controverses het pensioenfonds nog spreekt van een laag risico. In Tabel 3 (zie p.50) zijn een aantal mogelijke risico-indicatoren genoemd met de data vereiste en opgedeeld in type risico en risico driver voor verschillende ESG risicofactoren. Dit is enkel een voorbeeld en de tabel is niet volledig.

- het pensioenfonds voor risico's die niet binnen de bestaande risicobeheersystematiek beoordeeld kunnen worden kijkt welke alternatieven er zijn. Als voor risico's, zoals biodiversiteitsverlies, nog geen methode bestaat om deze te meten, is het belangrijk om te kijken wat er wel mogelijk is om risico's te concretiseren. Het pensioenfonds kan acties formuleren om deze risico's op andere wijze te beoordelen, denk hierbij aan het onderzoeken van benaderingen op basis van andere databronnen en methodes, of door middel van een kwalitatieve inschatting op basis van expert judgement
- hiermee gedeeltelijk invulling wordt gegeven aan Artikel 18 en Artikel 18b Besluit financieel toetsingskader.

Good practice: overzicht maken van mitigatiemaatregelen voor ESG risico's:

Het pensioenfonds heeft voor het beheersen van de ESG-risico's een lijst gemaakt met mogelijke mitigatiemaatregelen per risico, zoals uitsluitingen, stembeleid, engagement, en best-in-class-allocatie per sector. Om het reputatie risico te mitigeren kiest het fonds voor uitsluitingen, om klimaat transitie risico te mitigeren kiest het fonds voor een Paris-aligned benchmark.

Verder ten aanzien van het reputatie-risico heeft het pensioenfonds besloten transparant te zijn over het ESG-beleid en met name over de uitsluitingenlijst. Zodoende kunnen ze hierop feedback krijgen van de buitenwereld, wat het fonds helpt om kritisch te kijken naar het uitsluitingenbeleid

DNB vindt dit een good practice omdat:

- het pensioenfonds verschillende instrumenten inzet voor de beheersing van ESG-risico's en daarbij een bewuste keuze maakt voor de inzet van beheersmaatregelen en deze inzet afstemt op de ESG-risico's die het wil beheersen.
- hiermee gedeeltelijk invulling wordt gegeven aan Artikel 18 en Artikel 18b Besluit financieel toetsingskader.

Good practice: de effectiviteit van mitigatie-instrumenten beoordelen

Het pensioenfonds geeft een oordeel over de effectiviteit van de mitigatiemaatregelen. De effectiviteit is in dit voorbeeld nog niet goed genoeg. Het pensioenfonds heeft acties geformuleerd om de effectiviteit van de beheersing te verhogen. Zie hieronder de uitwerking voor het financiële en reputatie risico.

■ Laag
■ medium
■ hoog

Tabel 7: ESG-risico mitigatie

ESG risico	Risico	Risico bereidheid	Binnen bereidheid?	Risk response	Mitigatie instrumenten	Effectiviteit	Netto risico	Opmerking
We accepteren geen blootstelling aan beleggingen die we moreel verwerpelijk vinden	■	laag	niet OK	Beheersen	Uitsluitingen gericht op uitsluitingen van mensenrechtenschennis, kinderarbeid	laag	■	Onze gewenste uitsluitingen komen niet overeen met de uitsluitingen van de vermogensbeheerder. Hierover gaan we in overleg met de vermogensbeheerder en onderzoeken we de mogelijkheden. Bij de selectie van nieuwe fondsen zoeken we vermogensbeheerder wiens uitsluitingen lijst in lijn ligt met onze wensen mee als selectiecriteria.
Risico dat ESG risico eenmateriele impact heeft op de financiële positie van het fonds	■	laag	niet OK	Beheersen	Implementeren Paris-aligned benchmark voor aandelen	medium	■	Met de nieuwe benchmark lopen wij minder transitierisico en komen wij binnen de risicotolerantie ten aanzien van de transitie scenario's. Echter in 1 van de 2 stress scenario's is ons verlies nog te groot. We gaan onderzoeken of we dit risico verder omlaag kunnen krijgen, zonder dat we in conflict komen met het niet halen van onze ambitie.

DNB vindt dit een good practice omdat:

- de effectiviteit van maatregelen om risico's te reduceren wordt ingeschat en voorzover mogelijk meetbaar gemaakt en gemonitord. Daarbij wordt het verband tussen de ingezette maatregel en risico(reductie) zoveel mogelijk expliciet gemaakt. Een precieze koppeling met het risico is overigens vaak lastig te maken omdat het effect van instrumenten (ex ante) niet altijd meetbaar is en er sprake kan zijn van een indirecte relatie tussen het instrument en het risico.
- het voorzichtigheidsbeginsel wordt toegepast. Aangezien de impact van ESG-risico's en de effectiviteit van beheersmaatregelen lastig zijn in te schatten, is het maken van een prudente inschatting van de effectiviteit van beheersmaatregelen en deze frequent monitoren op zijn plaats.
- het pensioenfonds kiest voor een absolute en niet voor een relatieve aanpak. Een relatieve aanpak is geen effectieve begrenzing van het absolute risiconiveau en maakt sturing in relatie tot de risicobereidheid lastig. We zien dat pensioenfondsen soms sturen op een relatieve reductie van het risicoprofiel.

Bijvoorbeeld door een beleggingsbeleid te voeren gericht op een betere ESG-score of CO₂-voetafdruk dan een benchmark. Een dergelijke aanpak kan passen binnen een duurzaam beleggingsbeleid en kan het risicoprofiel wel verlagen (ten opzichte van de referentie).

- wordt gesignaleerd waar maatregelen naar verwachting niet toereikend zijn om het risicoprofiel in lijn te brengen met de risicobereidheid, en passende

vervolgstappen worden gedefinieerd. Bijvoorbeeld (tijdelijk) bewuste acceptatie en de opzet van een plan van aanpak om tot verbetering te komen (zie ook de latere good practice over de verbetering van de ESG-risicobeheercyclus).

- hiermee gedeeltelijk invulling wordt gegeven aan artikel 18 en artikel 18b Besluit financieel toetsingskader.

Good practice: ESG-risico's monitoren aan de hand van (key) risico-indicatoren

Het pensioenfonds heeft een breed scala aan ESG-indicatoren onderzocht en per materieel risico key risico-indicatoren opgesteld die informatie geven over het risico. Deze lijst omvat de (belangrijkste) risico-indicatoren die ze gebruiken bij risico identificatie en beoordeling). Het pensioenfonds heeft daarna risicotoleranties geformuleerd die aansluiten op de risicobereidheid. Zo heeft het fonds voor klimaatrisico als KRI de CO₂-voetafdruk geformuleerd. Hoe hoger de CO₂-voetafdruk, hoe meer het pensioenfonds verliest in de klimaatscenario's. *De cijfers in dit voorbeeld zijn fictief.*

Ten aanzien van klimaatrisico heeft het pensioenfonds ook een klimaat meter ontwikkeld als key risico indicator, die aan de hand van meerdere criteria kijkt in hoeverre Europa in lijn ligt met het klimaatakkoord. De meter staat nu op oranje/rood, wat het signaal geeft dat het risico snel groter wordt.

DNB vindt dit een good practice omdat:

- het pensioenfonds key risico-indicatoren (KRI) gebruikt die inzicht geven in de ontwikkeling van het risico en of de blootstelling aan het risico nog binnen de gestelde norm valt. Een key risico indicator voor klimaatrisico kan bijvoorbeeld de CO₂-voetafdruk van de portefeuille zijn (zie ook de voorbeelden in de tabel met

Tabel 8

KRI		■ Laag	■ Medium	■ Hoog	Nu	Vorig
CO ₂ voetafdruk	Gewogen CO ₂ -voetafdruk	< 30	30-60	> 60	■ 50	■
	Totale CO ₂ emissies (1000 ton)	< 40	40-110	> 110	■ 100	■

■ Laag
 ■ medium
 ■ hoog

risico-indicatoren bij risico beoordeling). Het is goed als een pensioenfonds een breed palet aan indicatoren kiest.

- hiermee gedeeltelijk invulling wordt gegeven aan artikel 18 en artikel 18b Besluit financieel toetsingskader.

Good practice: de gehele ESG-risicobeheercyclus frequent evalueren

Het pensioenfonds besluit om op een jaarlijkse basis zijn ESG risicobeheer te evalueren. Is de lijst met geïdentificeerde risico's nog compleet? Is de materialiteit inschatting van de risico's nog juist? Wordt de impact van de risico's goed gemeten? Zijn de mitigerende maatregelen effectief? Is de uitsluitingenlijst nog adequaat?

DNB vindt dit een good practice omdat:

- ontwikkelingen snel gaan op het gebied van ESG. Sommige risico's worden snel groter, er is steeds meer kennis over de risico's en de modellering ervan, de dekking van de data neemt toe en er komt steeds meer wetgeving. Daarom is het belangrijk dat een pensioenfonds frequent de inrichting van de ESG-risicobeheercyclus evalueert.
- hiermee gedeeltelijk invulling wordt gegeven aan Artikel 18 en Artikel 18b Besluit financieel toetsingskader.

Good practice: doelen stellen voor de verbetering van de ESG-risicobeheercyclus en een strategie opstellen om deze te bereiken

Het pensioenfonds heeft een ambitie geformuleerd ten aanzien van het risicobeheer voor elke stap in de cyclus. Bijvoorbeeld bij identificatie en beoordeling van het financiële risico wil het pensioenfonds op basis van scenario

analyses kunnen bepalen wat de financiële impact is op de portefeuille van klimaatverandering en biodiversiteitsverlies. Het pensioenfonds heeft daarna een gap-analyse uitgevoerd waarbij het de huidige status van het risicobeheer vergelijkt met de ambitie. Aan de hand van deze gap-analyse heeft het pensioenfonds een lijst opgesteld met acties om het ESG-risicobeheer te verbeteren.

Tabel 9

1	Identificatie	Bronnen uitbreiden		Op dit moment gebruiken we alleen data van 2 bronnen. De actie is meerdere bronnen onderzoeken en kijken of er een bron is die we toe kunnen voegen om onze ESG data te verbeteren.	voor 1/10/2021
2	Risicohouding	Verder uitwerken van de financiële risicohouding met een risicobereidheid (kwantitatief) ten aanzien van de financiële impact door biodiversiteitsverlies		Er zijn op dit moment nog geen bruikbare biodiversiteitsverlies scenarios, we verwachten wel dat die snel ontwikkeld zullen worden.	voor 1/3/2022
3	Beoordeling	Toevoegen metrieken en risicotolerantie voor kinderarbeid		We hebben inmiddels goede data voor kinderarbeid. Actie is met elkaar bespreken wat de beste metriek is en wat onze risicotoleranties zijn.	voor 1/10/2021
4	Beoordeling	Toevoegen beoordeling financiële impact van biodiversiteitsverlies		Zie actie nr. 2	voor 1/4/2022

nr	Cyclus	Actie	Status	Opmerking	Wanneer
5	Mitigatie	Onderzoeken of we klimaatrisico verder kunnen beheersen	■	Onze gewenste uitsluitingen komen niet overeen met het uitsluitingen beleid van ons aandelenfonds bij vermogensbeheerder X. Actie is dit bespreken met de vermogensbeheerder en de mogelijkheden onderzoeken.	voor 1/10/2021
6	Mitigatie	Onderzoeken of we klimaatrisico verder kunnen beheersen	■	Na de implementatie van de nieuwe klimaat benchmark (en de herinrichting van de portfolio) lopen we minder transitie risico en komen we binnen de risicotolerantie tav de transitie scenarios. Echter in 1 van de 2 stress scenarios is ons verlies nog te groot. We gaan onderzoeken of we dit risico verder omlaag kunnen krijgen en een lijst maken met mogelijke acties.	voor 1/10/2021
7	Process	ESG risicoraamwerk inbedden in integraal risico raamwerk	■	Dit is afgerond	voor 1/9/2021

■ Laag
 ■ medium
 ■ hoog

DNB vindt dit een good practice omdat:

- het pensioenfonds een gewenst volwassenheidsniveau vaststelt en de verschillen tussen de gewenste en huidige toestand bepaalt. De volledige inrichting van de risicobeheercyclus voor ESG-risico's is soms lastig of nog niet goed mogelijk. Bijvoorbeeld vanwege beperkte beschikbaarheid van data, de complexe samenhang tussen risicofactoren of omdat analysemethoden nog niet zijn uitontwikkeld. Door een beoogd volwassenheidsniveau vast te stellen kunnen pensioenfondsen inventariseren welke stappen nog nodig zijn. Deze doelen mogen best ambitieus zijn. Wat nu nog niet kan, kan op langere termijn mogelijk wel. Een strategie met concrete mijlpalen helpt om de realisatie van de doelen te sturen. De snelle ontwikkelingen vragen om frequente evaluatie en eventuele bijstelling van de strategie.
- hiermee gedeeltelijk invulling wordt gegeven aan Artikel 18 en Artikel 18b Besluit financieel toetsingskader.

[Terug naar hoofdtekst](#)

4. Informatievoorziening

Good practice: een adequate data-infrastructuur voor klimaat- en milieurisico's inrichten

Een pensioenfondsbestuur is enige tijd geleden, na een gap-analyse, begonnen met het inrichten van een data infrastructuur en het verzamelen van data benodigd voor analyse van risico's en kansen van klimaat en milieuverandering.

Als eerste is gestart met het meten van de CO₂-voetafdruk van haar beleggingen. Het pensioenfondsbestuur heeft besloten om daarbij aan te sluiten bij internationaal erkende methodologieën, zoals die van PCAF (*Partnership for Carbon Accounting Financials*). Zo wordt voor haar beleggingen gebruik gemaakt van externe data aanbieder in overeenstemming met PCAF methodologie. De CO₂ voetafdruk gegevens worden intern gebruikt voor besluitvorming zoals het optimaliseren van de beleggingsmix. Het pensioenfondsbestuur houdt rekening bij haar Strategische beleggingsbeleid met de CO₂-voetafdruk van de verschillende investeringscategorieën.

De CO₂-emissie data wordt tevens gebruikt voor externe verslaggevingsdoeleinden zoals het jaarverslag om op die manier te voldoen aan EU wet- en regelgeving op gebied van *Environmental Taxonomy* (SFRD). Ook hierbij maakt de pensioenfondsbestuur gebruik van *data vendor* waarbij aan de hand van de NACE⁴¹-code kan worden bepaald in hoeverre bedrijfsactiviteiten van investeringen 'groene' activiteiten zijn.

DNB vindt dit een good practice omdat:

- het pensioenfondsbestuur een analyse heeft uitgevoerd om te bepalen welke data reeds beschikbaar zijn en welke verzameld moeten worden om op termijn aan strategische en wettelijk voorwaarden te voldoen.
- het pensioenfondsbestuur een dataset heeft ontwikkeld die voor verschillende rapportage- en (strategische) besluitvormingsdoeleinden wordt gebruikt.

Good practice: rapportage in MVB sectie in jaarverslag

Een pensioenfondsbestuur rapporteert in het jaarverslag een Maatschappelijk verantwoord Beleggen (MVB) sectie, met daarin:

- de uitgangspunten, doelstellingen en KPI's bij klimaat en milieu risico's en kansen;
- de risicoanalyse ten aanzien van klimaatverandering en milieuaantasting,
- het engagement en stem beleid;
- de MVB implementatie (waaronder de onderbouwing van de keuzes en afwegingen die hierbij zijn gemaakt);
- de MVB resultaten, ten aanzien van de lange en korte termijn doelstellingen, KPI's en resultaten van engagement en voting; en
- de resultaten van het onderzoek bij deelnemers en andere stakeholders, en de keuzes die het bestuur heeft gemaakt ten aanzien van de stakeholdervoorkeuren.

Het pensioenfonds heeft als doel om volgend jaar een geïntegreerd jaarverslag te publiceren, waarbij MVB geen aparte sectie meer is, maar geïntegreerd is in het jaarverslag.

⁴¹ De NACE-code is een code die door de Europese Unie en haar lidstaten toegekend wordt aan een bepaalde klasse van commerciële of niet-commerciële economische activiteiten.

DNB vindt dit een good practice omdat:

- het pensioenfondsbestuur inzicht geeft in de beheersing van klimaat- en milieurisico's.
- het pensioenfondsbestuur transparant is naar de deelnemers en andere stakeholders welke keuzes en afwegingen het heeft gemaakt.
- hiermee gedeeltelijk invulling wordt gegeven aan artikel 21 van de Pw en artikel 48 Wvb, art 2 Besluit uitvoering Pw.

[Terug naar hoofdtekst](#)

Wettelijk kader verzekeraars

Naast het wettelijke kader in de hoofdtekst van de Gids, is voor verzekeraars die onder de reikwijdte van de Solvency II-richtlijn vallen, ook de - direct werkende - Europees vastgestelde Gedelegeerde Verordening (EU) 2015/35 (Gedelegeerde Verordening Solvency II) relevant.

Waar deze Gids specifiek ziet op klimaat- en milieurisico's, spreekt Solvency II over duurzaamheidsrisico's. Hieronder vallen naast risico's voor klimaat en milieu, ook risico's op sociaal en governancegebied.

In 2021 heeft de Europese Commissie de Solvency II wetgeving op onderdelen aangepast. Dit heeft geleid tot een wijziging van de Gedelegeerde Verordening (EU) 2015/35 (Gedelegeerde Verordening Solvency II) met betrekking tot de integratie van deze duurzaamheidsrisico's in de governance en het risicomanagement van verzekeraars. De wijzigingen zijn van toepassing met ingang van 2 augustus 2022 en zien op de volgende artikelen:

- Artikel 1, Definities;
- Artikel 260, Risico management gebieden (acceptatie, reservering en beleggingsrisico management);
- Artikel 269, Risicomanagementfunctie;
- Artikel 272, Actuariële functie;
- Artikel 275, Beloningsbeleid;
- Artikel 275 bis, Integratie van duurzaamheidsrisico's in het "prudent person"-beginsel.

Verzekeraars dienen voor de beheersing van risico's in het kader van 3.17 Wft te voldoen aan de in de Solvency II-richtlijn en de Gedelegeerde Verordening Solvency II gestelde (nadere) vereisten, o.a. ten aanzien van het risicobeheer en de beoordeling van het eigen risico en de solvabiliteit. De good practices van verzekeraars zijn gebaseerd op de aandachtspunten uit hoofdstuk 4 van de Gids, die op hun beurt zijn

afgeleid van 3.17 Wft. In de good practices wordt op enkele plaatsen expliciet verwezen naar de aangepast Solvency II wetgeving.

Naast bovenstaande wetgeving zijn recent verschillende officiële publicaties verschenen, zowel van EIOPA (European Insurance and Occupational Pension Authority) als van DNB.

- DNB heeft een Q&A en een good practice gepubliceerd over het omgaan met klimaatrisico's in de ORSA; zie [Q&A Klimaatrisico's bij verzekeraars](#). In de Q&A spreekt DNB de verwachting uit dat de verzekeraar zijn blootstelling aan klimaatrisico's onderzoekt en dat de verzekeraar, in geval er sprake is van materiële blootstelling, een scenario voor het klimaatrisico opneemt in zijn ORSA. De bijbehorende good practice bevat praktijkvoorbeelden van de manier waarop verzekeraars hun klimaatrisico's op een Q&A-compatibele wijze kunnen meenemen in de ORSA.
- EIOPA heeft de opinion on climate change risk scenario's in de ORSA beschreven en daarnaast een application guidance on using climate change scenarios in de ORSA. In de EIOPA opinion en DNB Q&A wordt uiteengezet wat toezichthouders van verzekeraars verwachten ten aanzien van behandeling van klimaatgerelateerde risico's in de ORSA. In de application guidance en de good practice worden voorbeelden gedeeld. Zie voor meer informatie: [Sustainable finance | Eiopa \(europa.eu\)](#).

Terug naar hoofdtekst

Doorwerking klimaat- en milieurisico's verzekeraars

In de onderstaande tabel is een voorbeeld gegeven van hoe klimaat- en milieurisicofactoren van invloed kunnen zijn op bestaande (niet)financiële risicogebieden van een verzekeraar. Dezelfde risicofactor kan op meerdere risicogebieden tegelijkertijd invloed uitoefenen. De tabel dient louter ter illustratie en kan een startpunt zijn voor de materialiteitsanalyse. De uiteindelijke invloed is onder meer afhankelijk van de omvang en de verdeling van de fysieke en transitierisico's net als het bedrijfsmodel van de verzekeraar. Deze invloed en de materialiteit ervan zal de instelling zelf moeten bepalen in haar materialiteitsanalyse.

Tabel voorbeelden van hoe klimaat- en milieurisico's doorwerken in het risicoprofiel van een verzekeraar? (niet limitatief)

Risico	Sub type	Marktrisico	Verzekeringstechnisch risico	Operationeel risico	Bedrijfsmodel & strategie
Fysiek	Acuut of chronisch	Langdurige droogte en overstromingen kunnen resulteren in waardeverlies van beleggingen en kunnen de volatiliteit verhogen van bijvoorbeeld de grondstoffenmarkt.	Extreme regen- en hagelbuien of overstromingen van secundaire waterkeringen, kunnen resulteren in verzekeringsschades.	Extreem weer kan een bedreiging inhouden voor gebouwen en operaties van verzekeraars.	Klimaatverandering kan grote prijsstijgingen opleveren voor (schade)verzekeringen en mogelijk leiden tot onverzekerbaarheid van risico's. Dit kan van invloed zijn op de levensvatbaarheid van de verzekeraar.
Transitie	Beleid, technologie markt sentiment reputatie	Wijzigingen in klimaat en milieubeleid, disruptieve technologieën en veranderend marktsentiment kunnen leiden tot 'stranded assets' bij CO ₂ -intensive industrieën en andere onrust op de financiële markten.	Extra claimrisico door bijvoorbeeld oververtegenwoordiging van aansprakelijkheids-verzekering in CO ₂ intensieve industrie.	Reputatierisico en maatschappelijke druk als klimaat-doelstellingen niet concreet of ambitieus genoeg zijn en niet stroken met de praktijk.	Vanwege nieuwe regelgeving kan het in de voorkomen dat producten of diensten niet meer aangeboden kunnen worden aan 'bruine' partijen, wat invloed heeft op de resultaten van de verzekeraar.

[Terug naar hoofdtekst](#)

Good practices beheersing klimaat- en milieurisico's Verzekeraars

1. Bedrijfsmodel en strategie

Good practice: scenarioanalyse gebruiken in de strategische planning

Het bestuur van de verzekeraar wil beter zicht krijgen op de materiële negatieve impact en op de mogelijkheden van klimaatverandering om hier in haar strategie op in te kunnen spelen. In lijn met de [TCFD aanbeveling](#) wordt als onderdeel van de strategische planning gebruikgemaakt van scenarioanalyse. De instelling kiest voor scenario's gebaseerd op globale kwalitatieve en kwantitatieve veranderingen waarbij men zich laat inspireren door de scenario's van het IPCC en het (internationaal) energieagentschap. De instelling kiest voor het 2 graden opwarmingsscenario in het jaar 2050 en vergelijkt dat met de *business as usual*⁴⁰ toestand. Om de discussie te stroomlijnen, worden (externe) experts met uiteenlopende achtergronden uitgenodigd. Per scenario beschouwt het bestuur de strategische positie voor het bedrijf als geheel en per marktsegmenten onderzoekt men hoe daarmee kan worden omgaan bij de premiestelling en productontwikkeling.

DNB vindt dit een good practice omdat:

- de verzekeraar in haar strategiebepaling rekening houdt met klimaat- en milieurisico's en de risico's niet alleen identificeert maar ook bepaalt welke acties erbij horen.
- scenarioanalyse een nuttig, verkennend instrument is gegeven de onzekerheden en complexiteiten die samenhangen met klimaat- en milieurisico's. Ook maken scenario's het mogelijk om de impact van klimaat- en milieurisico's voor de instelling in kaart te brengen over een langere termijn dan de gebruikelijke horizon van 3 tot 5 jaar.

⁴⁰ Een business-as-usual scenario kan worden geïnterpreteerd als "a scenario in which no additional climate change mitigation policies are implemented, this would be a scenario in which physical risks will likely increase significantly in the long run." Bron: Network for Greening the Financial System (NGFS), Juni 2020, [Guide to climate scenario analysis for central banks and supervisors](#).

Good practice: een schadeverzekeraar integreert klimaat-risico's in haar strategie

Het bestuur van een verzekeraar stelt een bedrijfsbrede strategie voor de (middel)lange termijn op. Hoog op haar prioriteitenlijst staat het adresseren van de impact van klimaatverandering op de organisatie en haar omgeving. De verzekeraar past haar productaanbod en beleggingen daarop aan. Na een analyse van bestaande raamwerken en initiatieven, kiest de verzekeraar om zich te conformeren aan een aantal raamwerken. De duurzaamheidsprincipes worden ontleend aan de *United Nations Global Compact* (UNGC). Voor de beleggingen baseert de verzekeraar zich op de *Net-Zero Asset Owner Alliance*, de *Sustainable Development Goals* (SDGs) en het Klimaatcommitment van de Nederlandse financiële sector. De verslaglegging maakt gebruik van de aanbevelingen van de *Task Force on Climate-Related Financial Disclosures* (TCFD). Voor de beprijzing van de verzekeringsproducten streeft de verzekeraar ernaar om rekening te houden met klimaatadaptieve maatregelen zoals gehard glas in kassen. De verzekeraar heeft in zijn ESG-strategie als doel gesteld dat de CO₂-voetafdruk van de beleggingen wordt verlaagd tot net zero in 2050. Dit doel wordt vertaald naar '*climate performance indicators*', gekoppeld aan onder meer SDG 13 "Climate Action", waarmee het bestuur de voortgang monitort en kan vaststellen of een aanpassing van de strategie nodig is.

DNB vindt dit een good practice omdat:

- de verzekeraar de kansen en risico's als gevolg van klimaat- en milieuveranderingen op basis van raamwerken en initiatieven meeneemt in haar strategie.
- strategische doelen worden vertaald in concrete, meetbare prestatie-indicatoren (KPIs) waarmee de voortgang eenvoudig kan worden gemonitord.

[Terug naar hoofdtekst](#)

2. Governance

Good practice: beleidsbepalers verankeren materiële klimaat- en milieurisico's in de bestaande governance en beleidskaders

Het bestuur en de RvC van een verzekeraar hebben de risico's en kansen gerelateerd aan klimaat en milieu toebedeeld aan de portefeuille van een bestuurder en van een commissaris. De portefeuillehouders worden ondersteund door een *taskforce* bestaande uit een bestuurslid, een commissaris, een senior manager en een externe adviseur.

Het bestuur en de RvC achten een verdergaande integratie van klimaat- en milieurisico's en -kansen in bestaande kaders en processen binnen de instelling noodzakelijk en hebben daartoe een specifieke bestuurs- en RvC-commissie voor klimaat- en milieurisico's en -kansen ingesteld, waaraan naast een aantal bestuurders respectievelijk commissarissen, managers met expertise op het gebied van de beheersing van deze risico's en externe deskundigen op dit terrein deelnemen. Deze commissie voorziet het bestuur respectievelijk de RvC van haar beraadslagingen en overwegingen.

DNB vindt dit een *good practice* omdat:

- de leden van het bestuurlijk en toezichthoudend orgaan (raad van bestuur en raad van commissarissen) zorgen voor een werkwijze, structuur en onderlinge taakverdeling die beoogt zeker te stellen dat klimaat- en milieurisico's en kansen, adequaat worden meegenomen in de besluitvorming en het toezicht.
- daarmee de commitment vanuit 'de top' voor klimaat- en milieurisico's zichtbaar is.

Good practices: voldoende geschiktheid bij beleidsbepalers borgen ten aanzien van klimaat- en milieurisico's

Een verzekeraar heeft kennisvereisten opgesteld voor de bestuursleden en commissarissen ten aanzien van risico's en kansen verbonden met klimaatverandering en milieuaantasting. Hierbij heeft de verzekeraar als uitgangspunt genomen dat bestuurders en commissarissen inzicht en begrip hebben van wat de belangrijkste ontwikkelingen op het gebied van klimaat en milieu, de wet- en regelgeving op dit terrein, wat de maatschappij en stakeholders van de instelling verwachten en wat dat betekent voor de bedrijfsuitoefening. Deze minimale kennisvereisten zijn ook verwerkt in de functieprofielen.

Met het oog op het op peil houden van het kennisniveau organiseert de verzekeraar periodiek kennissessies over klimaat- en milieuthema's voor bestuursleden, commissarissen en voor de sleutelfunctiehouders actuaariaat en risicobeheer. Onderwerpen die hierbij aan bod komen zijn de oorzaken van klimaatverandering, wet- en regelgeving en (inter)nationaal klimaatbeleid, ESG-ratings en het gebruik van modellen en scenarioanalyses voor klimaat- en milieurisico's. Voor deze kennissessies worden regelmatig externe deskundigen uitgenodigd die deelnemers trainen en 'challengen' over klimaat- en milieurisico's en over de kansen voor de instelling. Het bestuur en de RvC evalueren periodiek of de kennisstandaarden worden gehaald en op welke onderdelen er behoefte bestaat aan training en opleiding.

In het kader van de integratie van risico's en kansen ten gevolge van klimaat- en milieuveranderingen in de strategie en het vaststellen van specifieke doelstellingen op dit terrein heeft het bestuur van de instelling een adviesraad ingesteld met externe en interne deskundigen om basiskennis, ervaring en advies op te halen.

DNB vindt dit good practices omdat:

- de verzekeraar op deze wijze waarborgt dat voldoende deskundigheid aanwezig is binnen het bestuurlijk en toezichthoudend orgaan om blootstelling van de instelling aan klimaat- en milieurisico's te kunnen beoordelen, kansen te signaleren, tot geïnformeerde en evenwichtige besluiten te kunnen komen en effectief tweedelijns toezicht te kunnen houden.
- de verzekeraar ervoor zorgt dat doorlopend aandacht bestaat voor het belang en de ontwikkeling van de expertise van en ervaring met klimaat- en milieurisico's en kansen.

Good practice: verantwoordelijkheden voor de beheersing van klimaat- en milieurisicobeheer toewijzen binnen de organisatiestructuur

Het bestuur van een verzekeraar realiseert zich dat de instelling een inhaalslag moet maken ten aanzien van de beheersing van klimaat- en milieurisico's. Daarom heeft het bestuur besloten om tijdelijk een specifieke afdeling op te zetten onder leiding van een duurzaamheidsmanager met verantwoordelijkheid voor de implementatie van de strategie, het beleid en de risicobeheersing met betrekking tot klimaat- en milieurisico's. Het bestuur heeft ervoor gezorgd dat opzet aansluit bij de al bestaande bedrijfsprocessen, structuren en risicobeheersing. Door middel van periodieke rapportages monitort het bestuur de vooruitgang.

Naarmate de volwassenheid van de beheersing van klimaat- en milieurisico's en -kansen groeit, vindt bij de verzekeraar verdere integratie en verankering van deze risico's plaats. Daarom heeft het bestuur een verantwoordelijkheidsmatrix opgesteld op grond waarvan taken en verantwoordelijkheden voor klimaat- en milieurisico's zijn belegd binnen de organisatie. Ook zijn de rapportagelijnen, de werkprocedures en verantwoordelijkheden toegekend:

- de taken en verantwoordelijkheden van de eerste lijn voor de beheersing van klimaat- en milieurisico's zijn vastgelegd. Hierin staat onder meer dat bij de ontwikkeling van verzekeringsproducten klimaat- en milieurisico's worden meegewogen.
- de risicomanager (tweede lijn) beoordeelt de beheersing van de duurzaamheidsrisico's door de eerste lijn, en is indien nodig aanwezig bij de vergaderingen van het bestuur.
- de compliance functie (tweede lijn) toetst of de beheersing van klimaat- en milieurisico's binnen de verzekeraar in lijn is met wet- en regelgeving.
- de actuariële functie (tweede lijn) is verantwoordelijk voor de beoordeling van de manier waarop duurzaamheidsrisico's wordt meegenomen in acceptatie, technische voorziening en herverzekering.
- de interne audit (derde lijn) is verantwoordelijk voor de controle of de beheersing van klimaat- en milieurisico's adequaat wordt uitgevoerd volgens het beleid en de procedures.

DNB vindt dit een good practice omdat:

- de verzekeraar op deze wijze zorgt dat de strategie, het beleid en de beheersing van klimaat- en milieurisico's adequaat in het governance systeem en de risicobeheersing worden geïncorporeerd.
- de verzekeraar hiermee, in lijn met het '3-lines of defence model', een sterke governance faciliteert voor de beheersing van klimaat- en milieurisico's en dit thema in alle onderdelen van de bedrijfsvoering wordt verankerd en toegepast.
- de bestuursleden en commissarissen hierdoor in staat worden gesteld om te komen tot deugdelijke en geïnformeerde besluiten en een doeltreffende aansturing van de instelling.
- hiermee gedeeltelijk invulling wordt gegeven aan artikel 260, 269 en 272 Gedelegeerde Verordeningen.

Good practice: bewustzijn van klimaat- en milieurisico's bevorderen

Het bestuur van een verzekeraar heeft in aanvulling op de kennissessies en trainingen die gericht zijn op het vergroten van kennis van klimaat- en milieurisico's, 'ambassadeurs' aangewezen op plekken in de organisatie waar men te maken heeft met klimaat- en milieurisico's. Deze ambassadeurs hebben als taak om het klimaatbewustzijn binnen de organisatie te vergroten. De ambassadeurs overleggen op kwartaalbasis over de duurzaamheidsinitiatieven om elkaar te informeren over de ontwikkelingen in hun deel van de organisatie. Zo wordt een integrale aanpak van klimaat- en milieuaspecten geborgd. De voorzitter van dit overleg is de duurzaamheidsmanager. De uitkomsten van het overleg worden gedeeld met de bestuurder die duurzaamheid en de beheersing van klimaat- en milieurisico's in de portefeuille heeft.

DNB vindt dit een good practice omdat:

- op deze wijze een cultuur wordt bevorderd waarin het bewustzijn en gedrag wordt gestimuleerd dat bijdraagt aan de beheersing van de klimaat- en milieurisico's.

Good practice: beloningsbeleid en beloningspraktijken in lijn brengen met de strategie en beheersing van klimaat- en milieurisico's

Het beloningsbeleid van het bestuur van een verzekeraar is gebaseerd op zowel financiële als niet-financiële KPI's. De niet-financiële KPI's sluiten aan op de strategische duurzaamheidsdoelstellingen die de verzekeraar heeft opgesteld. Deze doelstellingen zijn geconcretiseerd en er zijn termijnen aan gekoppeld. Zo is er een percentage CO₂-reductie ten opzichte van het startjaar van de eigen operatie vastgelegd in het beloningsbeleid, dat uiterlijk in 2025 bereikt moet worden. Vergelijkbare afspraken zijn gemaakt op het gebied van de beleggingen, ten aanzien van de lange termijn strategische doelstellingen voor CO₂-reductie van de beleggingsportefeuille.

DNB vindt dit een good practice omdat:

- de verzekeraar niet-financiële KPI's heeft meegenomen in het beloningsbeleid die in lijn zijn met strategische doelstellingen en deze meetbaar zijn gemaakt. Daarmee wordt getracht gedrag te stimuleren, ook op het gebied van klimaat en milieu.
- doordat deze KPI's zijn vastgesteld en meetbaar zijn gemaakt kan hierover extern verantwoording worden afgelegd.
- hiermee invulling wordt gegeven aan artikel 275 Gedelegeerde Verordeningen met betrekking tot het meewegen van ESG-overwegingen in het beloningsbeleid.

[Terug naar hoofdtekst](#)

3. Risicobereidheid en de risicobeheercyclus

Good practice: klimaat- en milieurisico's expliciet meenemen in het bestaande risicobereidheidskader

Een verzekeraar heeft de gedefinieerde risico's (zie H1) ten gevolge van klimaat en milieuverandering vertaald naar bestaande risico categorieën. Zo is het fysieke- en transitierisico van beleggingen toegewezen aan 'marktrisico' en is de risicocategorie 'reputatierisico' uitgebreid met het risico dat klimaat-commitments niet worden waargemaakt.

De verzekeraar heeft als strategisch uitgangspunt gedefinieerd dat ze via haar verzekerings- en beleggingsactiviteiten een aantoonbare maatschappelijke waarde wil hebben, waarbij het belang van de stakeholders (met name de polishouder) de hoogste prioriteit heeft. Daarom besluit de verzekeraar om de komende drie jaar het 'ESG-effect' te monitoren door benchmarking met de portefeuille die gebruikt is in de recente ALM / SAA⁴¹. Hen spreekt af om vervolgens na te gaan wat het ESG-effect is en op grond daarvan mogelijke acties te ondernemen.

De strategie wordt in de risicobereidheid als volgt geconcretiseerd:

- de verzekeraar wil het transitierisico op beleggingen zoveel mogelijk beperken en heeft daarom besloten de portefeuille in 2030 volledig te hebben omgezet naar ESG-verantwoorde beleggingen. Hiervoor wordt de KPI aandeel 'belegging groen' op basis van de MSCI ESG⁴² gebruikt.
- de verzekeraar betreft hierbij de verschillen in rendement en volatiliteit tussen groene en niet-groene beleggingen.
- de verzekeraar wil in 2030 met minimaal 20% van haar beleggingen direct een positieve impact hebben op klimaatverandering (impact beleggen). Concreet

betekent dit beleggen in de SDG's 7 (betaalbare en schone energie), 13 (klimaatactie) en 15 (herstel ecosystemen en biodiversiteit). Er is afgesproken dat er einde jaar 5 % vermogen geïnvesteerd in SDG 7, 13 en 15 . De verzekeraar stelt hiervoor de KPI "beleggingen impact" op.

- de verzekeraar wil de bereidheid om fysieke klimaatrisico's te accepteren concretiseren en afbakenen. Daarom worden maxima gesteld aan de exposures in bepaalde klimaatgevoelige regio's en branches (o.a. op basis van postcode en NACE-code⁴³).
- de verzekeraar wil haar reputatie op het gebied van verantwoord ondernemen borgen. Als indicatoren worden hier de 'Benchmark Vereniging van Beleggers voor Duurzame Ontwikkeling' en Praktijkonderzoeken van de Eerlijke verzekeringswijzer gehanteerd.

DNB vindt dit een good practice omdat:

- de verzekeraar getracht heeft om de opkomende risico's concreet te maken, te vertalen naar doelstellingen binnen het bestaande risicobereidheidskader en meetbare indicatoren koppelt aan haar doelstellingen .
- de verzekeraar hiermee in staat is om zowel intern als extern te communiceren over de voortgang met betrekking tot de transitie van de beleggingsportefeuille waardoor het reputatierisico beperkt wordt en binnen de eigen risicotolerantie valt.
- hiermee invulling wordt gegeven aan de wettelijke verplichting volgens de gedelegeerde verordeningen van Solvency II op het gebied van integratie van ESG-risico's in het risicomangement (artikel 260) en in het Prudent Person beginsel (artikel 275 bis). Hiermee heeft de verzekeraar een eerste stap gezet in het aanpassen van het risicobereidheidskader (vaak genoemd Risk Appetite Statement RAS).

⁴¹ ALM, asset liability management; SAA, strategische asset allocatie

⁴² ESG Investing: ESG Ratings - MSCI

NB: DNB heeft geen voorkeur voor een bepaalde index, dit is slechts een voorbeeld. Iedere instelling moet zelf een keuze maken over de eventuele bronnen die extern geraadpleegd worden.

⁴³ De NACE-code is een code die door de Europese Unie en haar lidstaten toegekend wordt aan een bepaalde klasse van economische activiteiten (al dan niet commercieel). Dit is bedoeld als hulpmiddel bij het opstellen van economische statistieken en overzichten (bron wikipedia)

Good practice: een integraal beeld van klimaat- en milieurisico's vormen in identificatiefase en integreren in risicobeheercyclus

Een verzekeraar organiseert een workshop om risico's van klimaat-verandering en milieuaantasting in kaart te brengen. Samen met ESG-experts inventariseert het bestuur de mogelijke risico's en onderzoekt het de wegen waarlangs deze risico's hun instelling op korte en lange termijn kunnen raken. Aan de hand van de impact op conventionele risico's, wordt de inventarisatie omgezet in een aantal materiële risico's. Om de impact te kwantificeren zijn eigen metriekeken ontwikkeld, aangevuld met kwalitatieve inzichten van experts.

Tabel 1: inventarisatie klimaatrisico's uit de workshop

Klimaatrisico	Gevolgen	Impact
Extreem weer	Hogere schadelast door schade aan verzekerde objecten. Verliezen door schade aan beleggingen.	Verzekeringsverplichtingen en beleggingen
Verhoging CO ₂ -belasting	Verliezen bij CO ₂ - intensieve assets	Beleggingen
Uitvoering strijdig met (breed)geadverteerde ambities	Negatieve publiciteit en onvrede bij stakeholders	Operationeel (reputatie) risico

DNB vindt dit een good practice omdat:

- de verzekeraar hiermee zicht krijgt op de risico's die samenhangen met klimaatverandering en de manier waarop deze risico's de instelling raken via de doorwerking op conventionele risico's.

Good practice: scenarioanalyses en stresstesten gebruiken voor de inschatting van de blootstelling aan klimaat- en milieurisico's.

Voorbeeld (bouwt voort op voorbeeld hiervoor)

Om naast de impact van klimaatrisico's gevoel te ontwikkelen voor de kans van deze risico's, stelt de verzekeraar een werkgroep samen die bestaat uit eerste en tweede lijn.

In aansluiting op de uitkomsten van de ORSA (uitgevoerd in lijn met de Q&A van DNB van 2019), beoordeelt de werkgroep de kans en impact van fysieke en transitierisico's en van de reputatieschade als klimaat- of milieudoelen niet worden gehaald.

Voor de kans op en de impact van de risico's gebruikt men een schaal met vier niveaus: *klein*, *midden*, *groot* en *zeer groot*.

Kans	Impact
<i>Klein:</i> tussentijd groter dan 10 jaar	<i>Klein:</i> financieel verlies (<€10k) en reputatieschade; geen acties toezichthouder.
<i>Midden:</i> tussentijd 5 tot 10 jaar	<i>Midden:</i> financieel verlies (€10-100k); enige reputatieschade; enkelvoudige maatregel toezichthouder
<i>Groot:</i> tussentijd 1 tot 5 jaar	<i>Groot:</i> financieel verlies (>€100k) of reputatieschade; zwaardere maatregel van toezichthouder
<i>Zeer groot:</i> tussentijd kleiner dan 1 jaar	<i>Zeer groot:</i> financieel verlies (>€1M) of grote reputatieschade; zware maatregelen toezichthouder

Vervolgens wordt met behulp van de risicomatrix het bruto risico geschat.

Bruto risico's	Kans			
Impact	Klein	Midden	Groot	Zeer groot
Klein	Laag	Midden	Midden	Hoog
Midden	Midden	Hoog	Hoog	Zeer hoog
Groot	Hoog	Zeer hoog	Zeer hoog	Zeer hoog
Zeer groot	Zeer hoog	Zeer hoog	Zeer hoog	Zeer hoog

De mitigatie hangt af van de score voor het bruto risico.

Laag	Acceptabel risico; normale aandacht
Midden	Toelaatbaar risico; extra bewaking
Hoog	Zorgwekkend risico; beheersing op korte termijn
Zeer hoog	Onacceptabel risico; directe beheersing

De beschouwing leidt tot een matrix van kans en impact en de uiteindelijke scores voor de bruto risico's. Het bruto risico voor extreem weer komt uit op de score *midden*. En bij de acties zien we dat het beleggingsrisico bij CO₂-belasting op korte termijn en het reputatierisico bij afwijkingen tussen ambitie en praktijk direct moet worden gemitigeerd.

Klimaat risico	Gevolgen	Geraakte risico's	Kans	Impact	Bruto risico	Actie
Extreem weer	Verliezen door schade aan verzekerde objecten en schade aan beleggingsobjecten en -zaken	Verzekerings-verplichtingen en beleggingen	Midden	Midden	Midden	Extra bewaking
Verhoging CO ₂ -belasting	Verliezen bij CO ₂ -intensieve assets	Beleggingen	Hoog	Midden	Hoog	Beheersing op korte termijn
Uitvoering strijdig met (breed) geadverteerde ambities	Negatieve publiciteit en onvrede bij stakeholders	Operationeel (reputatie)	Midden	Zeer hoog	Zeer hoog	Directe beheersing

DNB vindt dit een good practice omdat

- de verzekeraar zijn blootstelling aan klimaatrisico's onderzoekt met behulp van scenarioanalyses en dat de verzekeraar, in geval er sprake is van materiële blootstelling, een scenario voor het klimaatrisico opneemt in zijn ORSA en daarmee invulling geeft aan de Q&A (zie [Q&A Klimaatrisico's bij verzekeraars](#)).
- de verzekeraar naast de impact van klimaatrisico's ook de kansen onderzoekt voor deze risico's.
- de verzekeraar eenvoudige, praktische schalen hanteert voor de kans en de impact voor het kwalificeren van de risico's.
- de verzekeraar de risicoscores gebruikt om te bepalen óf en hóe klimaatrisico's moeten worden gemitigeerd.

Good practice: scenarioanalyses en stresstesten gebruiken voor de inschatting van de blootstelling aan klimaat- en milieurisico's

Om een idee te krijgen van de impact van het transitierisico dat samenhangt met klimaatverandering, stelt de instelling een transitiescenario op waarin het veranderende klimaat en milieu vertaald wordt naar conventionele risico's zoals markt- en verzekeringstechnisch risico. Het scenario wordt geënt op scenario's uit de DNB transitie-stresstest⁴⁴.

Het scenario behelst een abrupte, ongeordende transitie naar een klimaatneutrale economie. Door overheidsingrijpen schiet de CO₂-emmissieprijs omhoog en daalt de waarde van CO₂-intensieve beleggingen. Dit scenario wordt losgelaten op de gehele balans om de gevolgen voor de financiële positie te bepalen.

DNB vindt dit een good practice omdat:

- de verzekeraar de blootstelling kwantificeert aan het transitierisico met een scenario dat is toegespitst op het transitierisico.
- de verzekeraar zijn blootstelling aan klimaatrisico's onderzoekt met behulp van een scenario-analyse en daarmee invulling geeft aan de Q&A van DNB.
- de analyse inzichtelijk maakt welke conventionele risico's geraakt worden door klimaatverandering en milieuaantasting.

Good practice: klimaat- en milieurisico's die buiten de risicotolerantie vallen beheersen

Uit de risicoanalyse blijkt dat extreme neerslag een operationele risico oplevert doordat één van de twee datacentra van de verzekeraar op een plek staat die kwetsbaar is voor overstromingen. Bovendien wordt de overstromingskans op deze locatie op termijn steeds groter. Dit risico valt buiten de risicotolerantie, en moet worden beheerst. Om de gevolgen van een overstroming op de korte termijn te mitigeren, besluit de instelling om extra back-ups te maken van de gegevens uit het datacentrum. Om dit risico duurzaam te mitigeren, onderzoekt men de mogelijkheden om het datacentrum te verplaatsen naar een andere, hoger gelegen locatie.

DNB vindt dit een good practice omdat:

- de instelling een gerichte risicoanalyse uitvoert en op grond daarvan overgaat tot beheersing van het (overstromings)risico dat buiten de risicotolerantie valt.
- het laat zien dat mitigatie niet alleen bestaat uit definitieve oplossingen, maar ook een snelle actie gericht op een tijdelijke oplossing kan zijn om de schade direct in te perken.

⁴⁴ [201810_nr-7_-2018-_an_energy_transition_risk_stress_test_for_the_financial_system_of_the_netherlands.pdf \(dnb.nl\)](#)

Good practice: de beheercyclus voor klimaat- en milieurisico's frequent evalueren

De verzekeraar integreert de klimaat- en milieurisico's in haar risicobeheerscyclus. Om inzicht te krijgen in de stappen die nodig zijn om de beheersing te verbeteren, voert de verzekeraar scenarioanalyses uit en een gap-analyse. De verschillen tussen de huidige en de gewenste toestand leiden tot een aantal acties.

De tabel hieronder bevat voorbeelden uit deze actielijst.

Cyclus	Beschrijving	Risico	Risico niveau	Actie	Termijn
Identificatie	Men gebruikt ESG-gegevens van 2 bronnen. De ESG-data kan worden verbeterd door toevoeging extra bronnen	Reputatieschade door mogelijk incompleet beeld van de ESG-risico's	Laag	Onderzoek het uitbreiden van de bronnen voor ESG-gegevens	1 jaar
Identificatie	Er wordt geen aandacht besteed aan de sociale of S-component van ESG	Reputatieschade doordat de profilering als ESG-verzekeraar niet aansluit bij de praktijk	Laag	Scope risico's uitbreiden naar 'S'. Beginnen met verkennend onderzoek	3 jaar
Risicohouding	Men heeft geen scenario's voor het verlies van biodiversiteit; dit moet snel verholpen worden	Financieel risico door beleggingen die afhankelijk zijn van dierlijke bestuiving	Middel	Ontwikkelen risicohouding, (kwalitatieve) risicobereidheid en een scenario voor verlies aan biodiversiteit	6 mnd
Beoordeling	Beschikbare data verzekerde objecten is onvoldoende voor overstromings-risico	Verzekeringstechnische risico's door onvolledig beeld van de verzekerde risico's	Middel	Uitbreiden van locatie- en kwetsbaarheidsgegevens	1 jaar
Mitigatie	Uitsluitingenbeleid vermogensbeheerder sluit niet aan op de gewenste uitsluitingen	Reputatieschade door verschil tussen uitgesproken ambities en praktijk	Laag	Onderzoeken rol van uitsluitingen bij mitigatie van klimaatrisico's Afstemming met vermogensbeheerder en onderzoek alternatieven	2 jaar
Mitigatie	Het uitsluitingen-beleid staat in 1 scenario verliezen toe die groter zijn dan de risico-tolerantie	Reputatieschade door niet- waarmaken ambities en financieel risico door onbekend grote blootstelling	Hog	Aanscherpen uitsluitingenbeleid	3 mnd

DNB vindt dit een good practice omdat:

- de verzekeraar een gewenst volwassenheidsniveau vastlegt voor klimaat- en milieurisico's en verschillen tussen de gewenste toestand en de huidige situatie bepaalt.
- de verzekeraar concrete acties, met mijlpalen en tijdslijnen opstelt om het gewenste volwassenheidsniveau te bereiken.

[Terug naar hoofdtekst](#)

4. Informatievoorziening

Good practice (4.1): een adequate data-infrastructuur voor klimaat- en milieurisico's inrichten

Een verzekeraar is enige tijd geleden, na een gap-analyse, begonnen met het inrichten van een data infrastructuur en het verzamelen van data benodigd voor analyse van risico's en kansen van klimaat en milieuverandering. Als eerste is gestart met het meten van de CO₂-voetafdruk van haar beleggingen.

De verzekeraar heeft besloten om daarbij aan te sluiten bij internationaal erkende methodologieën, zoals die van PCAF (*Partnership for Carbon Accounting Financials*). Zo wordt voor haar bedrijfsobligaties en -leningen gebruik gemaakt van externe data aanbieder in overeenstemming met PCAF methodologie.

De CO₂-voetafdruk gegevens worden intern gebruikt voor besluitvorming zoals het optimaliseren van de beleggingsmix. De verzekeraar houdt rekening bij haar Strategische Asset Allocatie met de CO₂-voetafdruk van de verschillende investeringscategorieën.

De CO₂-emissie data wordt tevens gebruikt voor externe verslaggevingsdoeleinden zoals het jaarverslag om op die manier te voldoen aan EU wet- en regelgeving op gebied van *Environmental Taxonomy* (NFDR/CSRD).

Ook hierbij maakt de verzekeraar gebruik van *data vendor* waarbij aan de hand van de NACE⁴⁵-code kan worden bepaald in hoeverre bedrijfsactiviteiten van investeringen 'groene' activiteiten zijn.

De verzekeraar onderkent dat meer data nodig is voor het correct prijzen van haar producten, zoals data over de locatie van de verzekerde objecten voor overstromingsrisico's.

DNB vindt dit een good practice omdat:

- de verzekeraar een analyse heeft uitgevoerd om te bepalen welke data reeds beschikbaar zijn en welke verzameld moeten worden om op termijn aan strategische en wettelijk voorwaarden te voldoen.
- de verzekeraar een dataset heeft ontwikkeld die voor verschillende rapportage- en (strategische) besluitvormingsdoeleinden wordt gebruikt;
- de verzekeraar onderkent dat meer gedetailleerde data nodig is en acties onderneemt om de data-infrastructuur verder te verbeteren.

⁴⁵ De NACE-code is een code die door de Europese Unie en haar lidstaten toegekend wordt aan een bepaalde klasse van commerciële of niet-commerciële economische activiteiten.

Good practice: externe rapportage over niet-financiële informatie

In het jaarverslag besteedt een verzekeraar naast financiële informatie ook aandacht aan niet-financiële informatie, waarbij zij streeft naar *'integrated reporting'* en voldoet aan de *'Global Reporting Initiative'* (GRI) standaard. De verzekeraar rapporteert over de manier waarop zij klimaatverandering adresseert in overeenstemming met onder meer *'Besluit tot vaststelling van nadere voorschriften omtrent de inhoud van het jaarverslag'*, *'Besluit bekendmaking niet-financiële informatie'* en *'EU Non-Financial Reporting Directive (NFRD)'*. De verzekeraar verzorgt informatieverschaffing volgens het 'dubbele materialiteitsprincipe'⁴⁶ uit de NFRD-richtlijn. Hierbij houdt zij aan de ene kant rekening met de impact van klimaatverandering op financiële risico's en aan de andere kant met de impact van de verzekeraar op mens en milieu. Verder rapporteert de verzekeraar periodiek over de manier waarop beleggingen invulling geven aan duurzame doelstellingen conform de Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR). Ook rapporteert de verzekeraar over haar voortgang bij de naleving van de *Principles for Sustainable Insurance*, waaraan zij zich heeft gecommitteerd. De verzekeraar is transparant over de potentiële impact en effect, én hoe deze resultaten zijn meegenomen door het management. De instelling heeft de externe accountant verzocht inconsistenties te melden over de gerapporteerde duurzaamheidsinformatie.

Zie ook:

- NBA over [Integrated Reporting framework](#)
- [Global Reporting Initiative](#)
- [Besluit tot vaststelling van nadere voorschriften omtrent de inhoud van het jaarverslag van verzekeraars](#) en [Besluit bekendmaking niet-financiële informatie](#)

- [EU richtlijn 'Non-Financial Reporting Directive \(NFRD\)'](#)
- AFM over ['Sustainable Finance Disclosure Regulation \(SFDR\)'](#).
- [Principles for Sustainable Insurance](#)

DNB vindt dit een goed voorbeeld omdat:

- de verzekeraar op deze wijze inzicht geeft in de beheersing van de risico's gerelateerd aan klimaatverandering en milieuaantasting. Tegelijkertijd rapporteert de verzekeraar over de klimaat- en sociale impact die zij zelf veroorzaakt.
- de informatieverschaffing van de verzekeraar goed aansluit bij (meerdere veelgebruikte) internationale en nationale raamwerken en initiatieven, waardoor 'blinde vlekken' zoveel mogelijk worden vermeden.
- de duurzaamheidsinformatie door een externe accountant wordt gecontroleerd, waarbij inconsistenties in deze niet-financiële informatie worden gemeld.

Zie ook:

- United Nations: [UNGC](#), [SDGs](#), [Net Zero Asset Owner Alliance](#)
- [TCFD Good Practice Handbook](#)
- [Chapter Zero, Principles and frameworks for climate change strategy and action](#)
- [Klimaatcommitment van de Nederlandse financiële sector](#)

[Terug naar hoofdtekst](#)

⁴⁶ Dubbele materialiteit gaat enerzijds over de mogelijke positieve en negatieve (materiële) impact van de organisatie op het milieu (bijvoorbeeld door bij te dragen aan de energietransitie), en de maatschappij (bijvoorbeeld door het verminderen van armoede): het inside-out perspectief. Anderzijds gaat dubbele materialiteit over het materiële effect van duurzaamheidsgerelateerde risico's (zoals bijvoorbeeld water- of droogteschade), en kansen voor de organisatie (financieel van aard): het outside-in perspectief.